

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKIYATRİ ANABİLİM DALI

YETİŞTİRME YURDUNDA YAŞAYAN ERGENLERDE
BENLİK SAYGISI

Psk.GÜNER SATILMIŞ /

Yüksek Lisans Tezi

Tez Yöneticisi
Yard.Doç.Dr.Gülten Seber

ESKİŞEHİR-1988

ÖNSÖZ

İnsan yaşamında kritik bir dönem olan ergenliği yetiştirme yurtlarında geçiren gençlerde benlik saygısının nasıl bir gelişim gösterdiği düşüncesinden hareketle tez araştırmamı planladım.

Tez çalışmalarım sırasında değerli yardımlarını esirgemeyen Prof.Dr.Durmuş Tekin'e ve Yard.Doç.Dr.Gülten Seber'e, araştırmamın her basamağında teşvik eden yol gösteren Doç.Dr.Nail Şahin'e, tezin yazımı sırasındaki önerilerinden dolayı Dr.Cem Kaptanoğlu ve Dr.Tayyar Gürkan'a, istatistiksel işlemlerdeki yardımlarından dolayı Doç.Dr.Kazım Özdamar ve Ar.Gör.Mevlüt Türe'ye, uygulamayı gerçekleştirdiğim Eskişehir Kız ve Erkek Yetiştirme Yurtları ile Kanatlı Lisesi müdür ve öğrencilerine teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar DİZİNİ.....	iii
I.GİRİŞ.....	1
II.GENEL BİLGİLER.....	3
A. Benlik Saygısının Tanımı ve Gelişimi.....	3
B. Benlik Saygısının Psikopatolojik Belirtilerle İlişkisi.....	12
C. Ergenlik Döneminde Benlik Saygısı.....	14
III.YÖNTEM VE GEREÇLER.....	27
A. Varsayımlar.....	27
B. Bilgi Toplama Araçları.....	27
C. Örneklem.....	29
D. İstatistiksel İşlemler.....	29
IV.BULGULAR.....	31
A. Benlik Saygısının Sosyo-Demografik Faktörlere Göre Gösterdiği Özellikler.....	31
B. Rosenberg Ölçeğine Göre Benlik Saygısı ve Diğer Alt Ölçümlerin Gruplara ve Cinslere Göre Gösterdiği Özellikler.....	35
C. Benlik Saygısının Diğer Değişkenlerle İlişkisi.....	47
V.TARTIŞMA.....	53
VI.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
ÖZET.....	64
KAYNAKÇA.....	66
EKLER	
I.Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.....	71
II.Kişisel Bilgi Alma Formu.....	78

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
TABLO A-1: Benlik Saygısının Annenin Hayatta Olmasına Göre Dağılımı.....	32
TABLO A-2: Benlik Saygısının Annenin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	32
TABLO A-3: Benlik Saygısının Annenin Mesleğine Göre Dağılımı.....	33
TABLO A-4: Benlik Saygısının Babanın Hayatta Olmasına Göre Dağılımı.....	33
TABLO A-5: Benlik Saygısının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.....	34
TABLO B-1: Rosenberg Ölçeğinin Alt Ölçümlerinin Gruplara ve Cinslere Göre Dağılımı....	36
TABLO B-2: Rosenberg Ölçeği Alt Ölçümlerinin Grup İçi Kız-Erkek Farklılıklarının Önemlilik Derecesi.....	37
TABLO B-3: Rosenberg Ölçeği Alt Ölçümlerinin Gruplar Arasındaki Farklılıklarının Önemliliği.....	38
TABLO B-4: Benlik Saygısının Gruplara ve Cinslere Göre Dağılımı.....	39
TABLO B-5: Benlik Saygısının Yetiştirme ve Kontrol grubundaki Dağılımı.....	39
TABLO B-6: Kendilik Kavramının Sürekliliğinin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı.....	40
TABLO B-7: İnsanlara Güvenmenin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı.....	40
TABLO B-8: Eleştiriye Duyarlılığın Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı.....	40

TABLO B-9 : Depresif Duygulanımın Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı.....	41
TABLO B-10: Hayalperestliğin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı.....	41
TABLO B-11: Psikosomatik Belirtilerin Yetiştirme ve Kontrol grubundaki Dağılımı.....	41
TABLO B-12: Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetmenin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı.....	42
TABLO B-13: Tartışmalara Katılabilme Derecesinin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı.....	42
TABLO C-1 : Benlik Saygısının Kendilik Kavramının Sürekliliği ile İlişkisi.....	47
TABLO C-2 : Benlik Saygısının İnsanlara Güvenme İle İlişkisi.....	48
TABLO C-3 : Benlik Saygısının Eleştiriye Duyarlılık İle İlişkisi.....	49
TABLO C-4 : Benlik Saygısının Depresif Duygulanım İle İlişkisi.....	49
TABLO C-5 : Benlik Saygısının Hayalperestlik İle İlişkisi.....	50
TABLO C-6 : Benlik Saygısının Psikosomatik Belirtilerle İlişkisi.....	51
TABLO C-7 : Benlik Saygısının Kişilerarası ilişkilerde Tehdit Hissetme İle İlişkisi....	51
TABLO C-8 : Benlik Saygısının Tartışmalara Katılabilme Derecesi İle İlişkisi.....	52

I-GİRİŞ

Yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin, psikososyal özellikleri pek çok araştırmaya konu olmuştur. Aileden ayrı yaşamak genci olumsuz yönde etkilemektedir. Yetiştirme yurdu koşullarının iyi olmaması, gencin ailesi ile ilişkisinin azlığı bu olumsuz etkiyi daha da arttırmaktadır. İ.Cılga'ya (1984) göre, "Yetiştirme yurdu, kimsesiz, korunmaya muhtaç çocukların ve gençlerin toplumsal koruma kapsamına alındığı, ailenin toplumsal işlevini yüklenen, çocuğun ve gencin toplumsallaşma sürecini yönlendiren toplumsal refah kurumudur." Son yıllarda yetiştirme yurtlarının bu ideal amaca uygun hizmet verebilmesi için, düzenleme çalışmaları yapılmakta ve gencin aileden ayrı yaşamasının olumsuz etkileri asgari düzeye indirilmeye çalışmaktadır.

Bu araştırma, ergenlik döneminde önem kazanan benlik saygısının, bu dönemi yetiştirme yurtlarında yaşayan gençlerde gelişme düzeyini saptamak amacıyla planlanmıştır. Böylece ailenin benlik saygısı üzerindeki etkisi de araştırılmak istenmiştir. Ayrıca ülkemizde benlik saygısı konusunda araştırma sayısının az oluşu da bu araştırmanın planlanmasındaki itici güçlerden biri olmuştur.

Benlik saygısı (self-esteem), diğer ülkelerde pek çok araştırmaya konu olmasına karşın, ülkemizde el değmemiş bir alandır. Son yıllarda ülkemizde benlik saygısını konu alan az sayıdaki araştırmalar ve bu alandaki kaynaklar gözden geçirildiğinde, anlam aynı olmasına karşın self-esteem'in türkçe karşılıklarında farklılıklar görülmektedir. E.P.Onur (1984) self-esteem'i "özgüven", S.Tuncer (1974) "benlik değeri", U.Öner (1987) "benliğinden hoşnut olma", F.Çuhadaroğlu (1985) "özdeğerlilik" ve "benlik saygısı", A.Yörükoğlu (1985) ve diğer bazı yazarlar "benlik saygısı" olarak türkçeye çevirmişlerdir. Araştırmalarda self-esteem'in türkçe karşılığı olarak "benlik saygısı"nın yaygın kullanımı dikkati çekmektedir. Bu nedenle bu araştırmada da benlik saygısı self-esteem karşılığı olarak kullanılmıştır. Ayrıca self'in türkçe karşılığı "kendi" (Öztürk, 1985) olmasına karşın, yaygın bir şekilde "benlik " olarak çevrilmiş ve kullanılmıştır.

II-GENEL BİLGİLER

A-Benlik saygısının tanımı ve gelişimi

Freud'un kuramında benlik (self) ve ego, yapıları bakımından birbirine benzemekle birlikte farklılıklar göstermektedir. Psikanalitik kuramda benlik daha kapsamlı bir yapı olarak ele alınır. Benlik, ego, id ve süper-egoyu da içeren bir yapıdır. Ego, bilinçli yapıları; benlik ise hem bilinçli hem de bilinçsiz yapıları içermektedir. Jung'un kuramında ise, benlik kişiliğin bütünüdür. Benlik kişiliğin odak noktasıdır, diğer sistemler onun çevresine kümeleşirler. Bu sistemleri bir bütün olarak tutan, kişiliğin bütünlüğünü, dengesini ve sürekliliğini sağlayan benliktir (Öner,1985).

Psikanalitik kuramda benlik saygısının gelişiminde omnipotansın ve süperego gelişiminin önemli rolü vardır. Psikanalitik kurama göre, organizmanın tüm istek ve gereksinimlerinin anında yerine getirilerek doyuma ulaştırıldığı duruma omnipotan (tümgüçlülük) durumu denir. Bu durum haz ilkesinin tam olarak yerine getirildiği durumdur. İnsan tüm güçlü olduğu durumu ancak dölyatağı içindeki yaşamında yaşar. Tüm canlılar, doğumdan sonra yabancı bir ortam içine düşüp bu dölyatağı içindeki tam korunmuş tümgüçlülük durumlarını belirli bir ölçüde yitirmekte olup, sürekli bu duruma varmak için çabalarlar. İnsan yavrusunun doğum öncesindeki omnipotan yaşantısı doğumdan sonra anası ya da onun yerine geçen kimseler tarafından sürdürülür. Dolay-

sıyla, o ilk yaşam çağlarında en yakın ilişki kişileri olan ana babasının üzerinde bu tümgüçlülük duygusunu bir süre daha sürdürür ve onlarla fizyolojik olduğu kadar psikolojik bağlantısı da uzunca bir süre basamaklı olarak devam eder (G.Koptagel,1984). Ego, gelişim basamağının ilk döneminde, farklılaşan egonun aksine zayıf, başka deyişle dış dünya ilişkilerinde olduğu kadar, kendi içgüdüleriyle olan ilişkilerinde de güçsüzdür. Fakat egonun dış dünyadan psikolojik ayrımı henüz tamalanmadığından,ego kendini omnipotan hisseder.Bu dönemde dış dünyanın sağladığı ilk doyum, besin sağlanmasıdır ve bu aynı zamanda benlik saygısının ilk düzenleyicisidir.Çocuk,yaşantılarıyla kendi omnipotansına olan inancını terke zorlandığında, kendisi için bağımsız objeler haline gelmesi gereken erişkinleri omnipotan varlıklar olarak kabul eder ve introjeksiyon aracılığı ile onların omnipotansını yeniden paylaşmaya çalışır. Benlik saygısı kişinin orijinal omnipotansa ne denli yakın olduğunu fark etmesidir. Kendi omnipotansından vazgeçtikten sonra erişkinin omnipotansını paylaşma,açlığın doyumunu isteginden farklılaşır. Bundan sonra erişkinden gelen her türlü sevgi belirtisi, çocukta süt vermenin yaptığı etkiyi gösterir. Küçük çocuk sevgiyi yitirdiğinde benlik saygısını da yitirir ve sevgiyi bulunca ona tekrar kavuşur (Fenichel, 1945). Bu dönemde kaçınılan, sevginin yitirilmesi, yani artık ona bakılmayacağı kuşkusudur. Bakılmamak hem içgüdülerin aç kalması hem de onun egosuna kendi dışındakilerin gösterdikleri sevgi ve saygının yok

olması anlamına gelir. Bakıldığını hisseden ego, sevildiğini hissederek, sevildiğini hisseden de kendine saygı besler ve güçlüdür. Bakılmayan ve sevilmeyen egonun kendine saygısı gelişmez (G.Cansever, 1976).

Benlik saygısının gelişimi süperego gelişimi ile yakından ilgilidir. Süperego geliştikçe benlik saygısının içerden düzenlenmesini üzerine alır. Kendinden hoşnut olmanın tek koşulu artık sevilmiş olma duygusu değildir, şimdi doğru olanı yapmış olma duygusu da gereklidir. Süperego tarafından verilen iç ceza acı verici bir benlik saygısı azalması olarak hissedilir. Süperego ruhsal yapının dış dünyaya en yakın parçası olarak kaldığı için, birçok kimsenin davranışını ve benlik saygısını yalnız kendilerini haklı görmeleri değil, başkalarının kendileri için ne düşünebileceğinin dikkate alınması da etkiler (Fenichel, 1945).

Erikson'a göre benlik saygısı kökenini egonun gelişim basamaklarının ilkinden alır. Erikson'a göre anne-çocuk ilişkisindeki "süreklilik", "tutarlılık" ve "aynılık" çocukta temel güven duygusunun özünü oluşturur. Bu duygu bir yandan çevrenin güvenirliliğini yansıttığı gibi, bir yandan da kendi benliğinin süreklilik ve aynılık taşıyan, bakılmaya değer bir varlık olduğunu gösterir. Yani hem çevre hemde kendi varlığı güvenilir durumdadır. Erikson'un görüşü şöyle özetlenebilir. "Çevremdekiler bana bakıyor, bana veriyor, varlığımı tanıyor. Onların sürekli, tutarlı ve aynı kişiler oluşu güvenilir kesinliktedir. Ben de verilmeye bakılmaya değer güvenilir bir varlığım." Özerklik döneminde ise,

çocuğun kas ve devinim dizgesi hızla gelişir. Devinim dizgesinin gelişmesinin yanısıra, çocukta işeme ve dışkılama işlevlerini gören büzgeç kaslar olgunlaşmaktadır. Büzgeç kasların olgunlaşması ile çocuk isterse tutabilir, isterse bırakabilir. Bu durum insanoğlu için yepyeni bir yetinin gelişmesi demektir, istemek ya da istememek; yapmak ya da yapmamak işte özerklik duygusu birbirine karşıt istek ve eğilimler arasında bir seçim yapabilme gücüdür. Bu evrede, çocuk birbirine karşıt duygu ve eğilimler üzerinde giderek bir denge kurmayı, seçim yapabilmeyi ve irade yetisini geliştirir. Kendi benliğine saygısını yitirmeksizin kendi kendini denetliyebilme duygusundan iyi niyet ve onur duygusu doğar. Kendi kendine denetim yapabilme duygusundan eksiklik ve dışardan denetimlerin aşırılığı oranında kuşku ve utanç duyguları yerleşir. Özetle, özerklik duygusu bireyin yalnızca ayrılaşmış bir varlık olduğunun algılanması değildir. Aynı zamanda, karşıt dürtü ve eğilimler arasında bir seçim yapabilmesi; benlik saygısını yitirmeden, utanç ve kuşkuya kapılmadan kendi kendini denetliyebilmesidir. Ego gelişimin beşinci dönemi olan kimlik oluşumu sürecinde de benlik saygısının önemli rolü vardır. Kimlik oluşumu evresinde genç başkalarınca nasıl tanındığına, değerlendirildiğine büyük önem verir. Kendi bireysel benliğinde yerleşmiş olan süreklilik ve aynılık duygusu toplumsal yönden de kazanılır. İşte Erikson'un kimlik duygusu diye belirttiği duygu, eskiden çekirdek durumda var olan kimlik duygusu ile şimdi gelişen ve toplumsal anlam yüklenen kimlik duygusunun bütünleşmesi ve buna bağlı olan güven duygusudur.

Bir başka deyimle ben neyim, ben kimim soruları karşısında gencin fazla kuşkuya ve bocalamaya kapılmadan kendi kimliğini tanıyabilme ve kabullenme durumuna gelmesidir (Öztürk,1985). Macintyre'a (1970) göre, Erikson'un kimlik kavramı, özdeşleşme, yeti, ülkü ve fırsat öğelerinin geçerli bir benlik tanımı oluşturmak üzere birleşmesinde odaklanmıştır. Tüm bu öğelerin toplanması ergen için önemli bir görevdir. Eğer bu görev başarılmazsa, ergen kimlik karmaşasıyla yüz yüze gelme tehlikesi ile karşılaşır. Ayrıca birey, kendi benliğini değerli bulma duygusunu kazanmada başarısız olma durumuyla karşılaşabilir (Garrison,1975).

Benlik saygısının gelişimi üzerine değişik görüşleri sürülmüştür. Bunlardan biri de A.Adler'in görüşüdür. Adler'e göre benlik saygısı, aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişin göstergesidir. Çocuğun benlik saygısının organ eksikliği, çocukluk hastalıkları ve reddedilme ile engellendiğini ve ayrıca çocuğun aile içindeki durumu ve doğum sırasının da benlik saygısı üzerinde etkin olduğunu belirtmiştir (Weiner, 1985).

Benlik saygısını çok boyutlu olarak ele alan psikososyal kuramlar dört boyut üzerinde durmaktadırlar.

1-Temel kabul (basic acceptance): Bireyin kendisi hakkında bir benlik kavramı geliştirmeden önceki dönemde duygusal bir tavırdır. Bireyin kendisini kabul veya reddetmesi anlamına gelir. Teorik olarak bu erken çocukluk döneminde doğar ve sürkelilik kazanır veya önemli olayların etkisiyle değişir. Temel kabule ilişkin öğeler, kendini iyi hissetme duygusu, kişisel otonomi, duygularda serbestliktir.

2-Şartlı kabul (conditional acceptance): Kişinin belli standartlara ulaştığı zaman hissedilen kendini kabul duygusudur. Bu durumdaki kişi, diğerlerinin beğenisini kazanmak ve kendi kendine koyduğu başarı standartlarına ulaşmak ihtiyacındadır.

3-Gerçek-ideal benlik uyuşması (real-ideal self congruence): Kişinin olduğu benlik ile olmak istediği benlik arasındaki farkı algılamasıdır. Yüksek düzeyde uyuşma bir denge veya uyum duygusu yaratır. Uyuşmazlık ise, yetersizlik duyguları ve mükemmeliyetçilik yaratır.

4-Kendini değerlendirme (self-evaluation): Kişinin başkalarıyla kendini karşılaştırdığı zaman, kendisi hakkında verdiği yargıdır. Bazı araştırma bulgularına göre, denekler kendilerine çizdikleri, üst sınırın ötesinde başarıya yönelmemektedir (Hebeisen, 1976).

Shavelson ve arkadaşları tarafından önerildiği gibi benlik saygısı çok faktörlü bir kavramdır. Bu hipotez faktör analizi yoluyla incelenmiş, benlik saygısını meydana getiren üç faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar sosyal güven, okul yetenekleri ve kendine saygıdır (Fleming ve Watts, 1980). Literatürde benlik saygısı kavramına bu şekilde ana boyutlar yoluyla yaklaşmak taraftarlarının yanı sıra, tek bir genel kavram gibi ele alınmanın daha yararlı olduğunu söyleyenler de vardır. Bazı özel amaçlar için, her iki yaklaşımın da üstünlükleri olabilir. Örneğin, akademik başarıyı kestirmede genel benlik saygısı yerine akademik benlik saygısının kullanılması daha başarılı iken, çocuklarda benliğin çeşitli yönleri henüz farklılaşmadığından genel benlik

saygısının kullanılması daha yararlıdır (Fleming ve Courtney, 1984).

Literatür taraması sonunda Shavelson ve arkadaşları (1976) benlik saygısının özelliklerini şöyle sıralamışlar (Fleming ve Watts,1980):

- 1-Benlik saygısı örgütlenmiştir (organized),
- 2-Çok boyutludur (multifaceted),
- 3-Hiyerarşiktir. (hierarchical),
- 4-Genel bir kavram olarak el alınırsa kararlı (stable), duruma bağlı alt kavramlar olarak ele alınırsa kararsızdır (unstable),
- 5-Gelişimsel yönleri vardır, yani farklı boyutlar yaşla daha belirgin hale gelir (developmental),
- 6-Değerlendirme içerir (evaluative),
- 7-Benzer kavramlardan ayrılabilir. Örneğin, sosyal istenirlik, kontrolün merkezi, anksiyete ve zeka gibi kavramlardan farklı olarak ölçülebilir.

Chrzanowski (1981) benlik saygısının en geniş anlamıyla kişinin yeti ve güçlerinin iyi bir değerlendirmesine dayanan kendisiyle ilgili olumlu imgesi olduğu görüşündedir. Benlik saygısının yapısında kişisel onur, hüner ve kişinin özünü kabullenmesi vardır. Ayrıca bütünlük, kabul edilirlilik duygusu da içerir.En az bunlar kadar kişinin kişisel gereksinimlerinin farkında olması ve bunlar için uygun doyumlar sağlayabilme kapasitesini de kapsar.Benlik saygısının bazı yönleri zeka, görünüm, beden yapısı gibi kişinin doğal özelliklerinin üzerine gelişir. Yaşam deneyimleri, kültür,top-

lum, aile ve tüm çevresel etkenler bu materyalin üstüne yapılanmada rol oynar. Benlik saygısı kişinin yaşamı boyunca devam eder ve çevredeki bazı değişikliklerden, insanlarla ilişkilerden, kişinin iş ve özel yaşamından etkilenebilir.

Brissett (1972) kişinin kendisiyle ilgili değerlendirmelerinin benlik saygısı ile ilişkisini iki kısımda incelemiştir. Benlik saygısının kendini değerlendirme (self-evaluation) ve özdeğerden (self-worth) oluştuğunu öne sürer. Kendini değerlendirme, kişinin kendisinin sosyal önemini göz önüne alarak yaptığı bilinçli bir yargılamadır. Bu, kişinin ideal benlik imgesine ulaşmasındaki başarısını da içerir. Özdeğer ise, kişinin kendisini sosyal durumuna göre değerlendirmeden, olduğu gibi hissetmesinin verdiği duygudur. Kendini değerlendirme benlik saygısının dışsal (ekstrensek) yönünü, özdeğer de içsel (intrensek) yönünü oluşturur.

French (1985) çocukta benlik saygısı gelişiminde ana-babanın rolüne değinmiş, psikolojik olgunluğa erişmiş, ana babaların, benlik saygısını olumlu yönde arttıracaklarını belirtmiştir.

Rosenberg (1965) benlik saygısını kişinin kendine karşı pozitif veya negatif tavrı olarak ele alır. Kişi kendini bir çok insandan daha üstün görebilir, fakat kendine koyduğu standartlara göre ise, yetersiz görebilir. Bunun aksine bir ergen, kendini ortalama bir insan gibi görebilir, fakat gördüğü benliğinden de çok memnun olabilir. Yani kişinin benlik saygısı bir anlamda yüksek, başka bir anlamda ise ortalama veya daha düşük olabilir. Kişi kendini değerlendir-

mede olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısı yüksek, olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır.

Yörükoğlu'na (1985) göre, benlik kavramının, benlik imgesinin beğenilip benimsenmesi benlik saygısını oluşturur. Benlik saygısı, kişinin kendini değerlendirmesi sonunda ulaştığı benlik kavramının onaylanmasından doğan beğeni durumudur. Kişi kendinde eksikler bulabilir, kendini eleştirebilir, buna karşılık kendini tümünden olumlu bulup beğenebilir de. Kişinin kendini beğenmesi, kendi benliğine saygı duyması için üstün nitelikleri olması da gerekmez. Çünkü benlik saygısı, kendini olduğundan, aşağı ya da üstün görmeksizin kendinden memnun olma durumudur. Kendini değerli, olumlu, beğenilmeye ve sevilmeye değer bulmaktır. Kendini olduğu gibi, gördüğü gibi kabullenmeyi, özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir.

Benlik saygısı tanımları bazı farklılıklar göstermekle beraber özde aynıdır. Bütün tanımlar gözden geçirildiğinde, kişinin kendine güven ve saygı duymasının tanımların birleştiği noktalar olduğu görülmektedir. Bu durumda benlik saygısı, kişinin kendisini gerçekçi olarak değerlendirip, kendisinden memnun olması sonucu duyduğu sevgi ve saygıdır şeklinde tanımlanabilir.

Benlik saygısı ile yakından ilgili olduğu, zaman zamanda onun yerine kullanıldığı için benlik kavramının (self-concept) tanımını vermek uygun olur. Rogers'a (1951) göre, benlik kavramı, bireyin kendisini algılamasını, kendisinin diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algılarını ve bütün bu algılarına verilen değerlerini içerir (Öner, 1987).

B-Benlik saygısının psikopatolojik belirtilerle ilişkisi

Benlik saygısının psikopatolojik belirtilerle ilişkisi birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Psikotik, nörotik hastalıklarda benlik saygısı düzeyinde değişiklikler olduğu saptanmıştır. Benlik saygısı ile ilişkisi olduğu bilinen psikopatolojik belirti depresyondur. Fenichel'e (1945) göre, depresyonun fenomenolojisinde büyük veya küçük bir benlik saygısı kaybı ön plandadır. Eğer benlik saygısının kaybı başlıca dış desteklerin kaybına bağlıysa, subjektif formül: "herşeyi kaybettim; dünya şimdi bomboş" tur; eğer süperegodan gelen iç desteklerin kaybına bağlıysa: " herşeyi kaybettim, çünkü hiçbir şeye lâayık değilim " şeklindedir.

Klasik psikanalitik kurama göre, ağır bir depresyon oral bağımlı kişilerin narsistik benlik saygıları desteklerinin eksikliğinde içine girdikleri durumdur. Hafif depresyon ise, benlik saygısı desteklerinin eksileceği endişesiyle uyarıcı amaçlarla ortaya çıkar. Depresyonu kolaylaştıran yaşantılar da benlik saygısı kaybı ya da bunu sağlayan desteklerin kaybını temsil eder (Fenichel, 1945).

Flippo ve Lewinsohn (1971) depresif ve depresif olmayan kişileri başarısızlık durumunda benlik saygısı değişikliği yönünden karşılaştırdıklarında depresif grupta başarısızlıktan sonra benlik saygılarında daha büyük düşmeler olduğunu saptamışlardır.

İntihar olgusunda da benlik saygısı kaybı ön plandadır. Ego yönünden intihar, herşeyden önce süperegö baskısı-

nın yarattığı gerilimin dayanılmaz bir hale gelmesidir. Çoğu kez hertürlü aktif uğraştan vazgeçildiğini belirtir. Benlik saygısı kaybı o denli total olmuştur ki, hasta onu yeniden kazanma umudunu kaybetmiştir (Fenichel,1945).

Kompulsif nörotikler çoğunlukla kibar, uzlaşıcı ve saygılıdır. Bu tavırlar saldırgan eğilimlere karşıt reaksiyon formasyonlarının bir anlatımıdır. Aynı zamanda kaybedilmiş benlik saygılarının, başkalarının yargısına ve acımasına başvurarak onarılma çabası olabilir (Fenichel, 1945).

Kişilerarası ilişkilerdeki bozukluk ile benlik saygısının ilişkisi araştırıldığında, düşük benlik saygısı olan bireylerin, yüksek benlik saygısı olanlara göre, başkalarından gelen olumlu değerlendirmelere daha hoşnutlukla, olumsuz değerlendirmelere de daha hoşnutsuzlukla tepki verdikleri görülmüştür. Bu durum düşük benlik saygısı olanların narsistik gereksinimler nedeniyle başkaları tarafından onay ve kabul gördüklerinde yüksek benlik saygısı olanlara göre, daha çok haz duymaları ve onay görmediklerinde daha çok engellenme hissetmeleriyle ilgilidir (Jones,1973). Düşük benlik saygısı olanlar başarılarının nedenlerini başkalarında, başarısızlık nedenini kendilerinde ararlar. Olumsuz özellikleri kendilerine, olumlu özellikleri başkalarına yüklerler (Zautra ve ark., 1985).

Shrauger'e (1979) göre, kişilerin başarı ve başarısızlığa karşı tepkilerini etkileyen çeşitli kişilik özellikleri vardır. Bazı kişilerde başarısızlık veya olumsuz değerlendirme onların çalışma düzeylerini azaltır. Bu

kişilerde kendine güven kaybı, apati, hatta diğer yeteneklerine güvensizlik görülebilir. Halbuki başka kişiler olumsuz değerlendirmeden etkilenmez, hatta çalışma güçleri artar. Aynı şekilde bazı kişiler başarıya ulaştınca, yeni başarılar peşinde koşar, bazıları ise, elde ettikleriyle yetinir. Shrauger yaptığı araştırmada, kişiyi başarı ya da başarısızlık yönünden değerlendirmenin etkilerine bakmış ve benlik saygısı ile ilişkilerini araştırmıştır. Yüksek benlik saygısı olanların başarı geri bildirimi (feedback) alınca kişilerarası ilişkilerde daha yüksek performans gösterdiklerini, başarısızlık geri bildiriminden etkilenmediklerini; düşük benlik saygısı olanların ise, başarısızlık geri bildiriminden sonra ilişkilerde daha kötü performans gösterdiklerini saptamıştır.

Yapılan araştırmalar psikopatolojik belirtilerle benlik saygısının önemli ilişkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu çalışma normal ergenler üzerinde yapıldığı için benlik saygısının psikopatolojideki yerinin geniş olarak ele alınmasına gerek görülmemiştir.

C-Ergenlik döneminde benlik saygısı

Ergenlik terimi (adolescence) latince "adolescere" yani "büyümek" ya da "yetişkinliğe erişmek" sözcüğünden gelir. İlkel topluluklarda erinlikle ergenlik çakışmış bir dönemdir ve çocuk çoğalma yeteneğini kazandığı anda artık yetişkin kabul edilir. Günümüzde ergenlik zihinsel, duygusal, toplumsal ve fiziksel gelişimi içine alan kapsamlı

bir anlam taşır (Hurlock, 1967). Ergenlik kız ve erkeklerde başlama yaşı olarak farklılık göstermesine karşın, genellikle 12-21 yaş dilimini kapsar.

Bütün psikososyal gelişme dönemleri içinde ergenlik, en kritik değişmelerin, duygu, yargı ve tutumlarda en keskin gelişmelerin, davranışlarda en çarpıcı bozulmaların yer aldığı yaş dönemidir (Ünlüoğlu, 1987). Ergenlik Erikson tarafından bireyin rol ve benlik karmaşasını alt ederek, kişisel benlik duygusunu geliştirmesi gereken bir dönem olarak belirlenmiştir (Muuss, 1975). Rank'a göre ergenlik, çocuğun süregelen bağımsızlık ve benlik duygusu edinme sırasında yeni bir dönemdir (Blum, 1972). Erikson, Nixon ve Friedenberg ergenlik krizini bir gelişim fenomeni olarak görürler. Çünkü bu krizin benliği bulma yoluyla çözümü olgunlukla sonuçlanır (Muuss, 1975).

Ergenlik çağı benlik kavramının öne geçtiği çağdır. Genç duygularına inceler, bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğu, ne olmak istediği konusunda kafa yormaya başlar. Bunlar benlik arayışının belirtileridir. Kendisini aşağı görmekle yüceltmek arasında gider gelir. Adını beğenmez, yüzünü beğenmez, yürüyüşünü, duruşunu beğenmez. Çünkü bedenini algılayışı ile benlik kavramı arasında sıkı bir ilişki vardır (Yörükoğlu, 1985). Ergenlerin kendi benlik kavramlarını tanımaları ve kabul etmeleri onlar için önemli bir gereksinimdir. Ergenin gelişen benlik kavramı onun kendi benliğini değerli ve yeterli bulma duygularıyla yakından ilgilidir (Garrison, 1975).

Ergenlik döneminde geliştirilen benlik kavramı, yetişkinlik dönemindeki davranışların nedenini oluşturmaktadır. Benlik kavramı düzeyi düşük olan bireylerin davranışları ile, kendilerine uygun benlik kavramı geliştirebilmiş olan bireylerin davranışları birbirinden farklı olmaktadır. Ergenlik döneminde geliştirilen benlik kavramının düzeyinin düşük olması daha sonraki yıllarda bireyin kendi benliğini kabul etmemesine yol açabilmektedir. Bu da içe kapanma ya da saldırgan türde davranışlara neden olabilmektedir (Garrison, 1975).

Sullivan'a göre ergenlik başarılı bir uzlaşma ile sonuçlanırsa, birey bu dönemden her türlü koşula yetecek benlik saygısı edinerek çıkmaktadır. Bu benlik saygısı başkalarına saygıyı ve kişisel özellikleri toplumsal düzene uydurarak, kişisel girişimciliği de beraberinde getirir (Blum, 1972).

Bazı ana babalar ergeni sistemli olarak kötüleyebilir, yaptıkları herşeyi değersiz bulabilirler. Ergenlerle yetişkinleri karşılaştırıp onları yeteneksiz, beceriksiz, ve az gelişmiş olduklarını belirtirler. Bazı ana babalar fiziksel büyümeye bağlı uyum yokluğunu söyleyip, ergene özgü gururu ve özseverliği derinden yaralarlar. Kimileri de ergenin aileye ekonomik bağımlılığını her fırsatta vurgularlar. Bütün bu aşağılamalar ergende yetersizlik ve yeteneksizlik duyguları yaratır. Bu duygular, gerçek bir aşağılık karmaşasında örgütlenebilir; (Origlia ve Ouillon, 1972). Bu görüşten hareketle ana babaların

ergene yaklaşımının benlik saygısının gelişiminde önemli rolü olduğu söylenebilir.

Ergenlerin problem alanlarının bir kısmı doğrudan doğruya kişiliğin ve benliğin değerlendirilmesi ile ilgilidir. Kimlik yapılaşmasının henüz tamamlanmamış oluşu, gencin kendi benliğine bağladığı kavramsal ve duygusal nitelikleri köklü değişikliklere uğratar. Benlik dengesinin yeniden kurulmasına kadar ergen, bütün kavramlar ve değerler dünyasının nirengi noktası olan ve bütün davranış kalıplarının çıkış çizgisini oluşturan benlik kavramı ile ilgili problemlerle karşı karşıya kalır (Ünlüoğlu, 1987).

Rosenberg (1965) ergenler için geliştirdiği ölçek ile benlik saygısının çeşitli değişkenlerle ilişkisini araştırmıştır. Sosyo-ekonomik durum ile benlik saygısı ilişkisinde üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen gençlerin % 51'nin, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelenlerin ise % 38'nin, yüksek benlik saygısına sahip olduklarını bulmuştur. Sınıflar arası farklılık erkeklerde kızlara göre daha fazladır. Bu durum değişik sosyo-ekonomik düzeylerdeki ailelerde erkek çocuğa verilen önemin değişmesi ile ilişkili olarak yorumlanmıştır. Ayrıca erkekler arasında sınıfsal farklılığın bir nedeni olarak yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki erkek çocukların babalarıyla ilişkileri çok daha yakın bulunmuştur. Baba mesleği de ergenlerde benlik saygısını önemli ölçüde etkilemektedir. Otoriteryen mesleklerde (subay, polis,

müfettiş gibi) çalışan babaların çocuklarında benlik saygısı daha azdır. Bu incelemede ortaya çıkan diğer bir sonuç, kardeşleri olan çocuklara göre, tek çocukların daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarıdır. Ayrıca kardeşleri kız olan erkeklere göre, erkek kardeşlere sahip erkeklerde benlik saygısı daha düşüktür. Kızlar arasında bu açıdan önemli farklılık saptanmamıştır. E.P.Onur'un (1984) yaptığı araştırmada da tek ve ilk doğan çocuklarda, benlik saygısının öteki çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç tek ve ilk çocuklara ailenin daha fazla sorumluluk vermesi ile açıklanmıştır. Tek çocuklara ailenin daha fazla sorumluluk verdiği düşüncesi tartışmaya açıktır.

Miller (1976) ergenlerin benlik saygısı üzerinde annenin temel kolaylaştırıcı özelliklerinin etkisini araştırmıştır. Bu araştırmada empatik, içten ve yüksek saygısı olan annelerin, ergen çocuklarında daha yüksek benlik saygısı bulunacağı beklenmektedir. Elde edilen bulgulara göre annenin çocuğu ile ilişkilerinin çocuğun benlik saygısı ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. Annenin empati derecesi, içtenliği ve pozitif saygısı ile çocuğun benlik saygısı puanları arasındaki korelasyon katsayıları da anlamlıdır. Ayrıca annedeki bu özellikler ile çocuğun genel benlik imajı ve sosyal benlik imajı arasında anlamlı ilişkiler vardır. Bu örnekte görülen ilginç bir bulgu da şudur:

Anneler kızlarına karşı oğlan çocuklarından daha fazla empati, içtenlik ve pozitif saygı göstermektedir. Bu yüzden kızlar oğlanlardan daha fazla olarak genel benlik saygısında yüksek puan almaktadırlar. Bu sonuçlar göstermektedir ki, annedeki temel kolaylaştırıcı özellikler ergenlerin benlik saygılarını arttırıcı faktörlerden biridir.

Babanın yokluğu ergenlikte erkek çocukların benlik kavramını olumsuz yönde etkilemektedir. Annede temel kolaylaştırıcı özellikler, her iki cinsten ergenlerde benlik saygısını olumlu yönde etkilemektedir. Babanın olmadığı bir evde anne, temel kolaylaştırıcı özellikleri taşıyorsa, olumsuz etkileri azaltabilmektedir. Ana baba figürlerinden birinin yokluğundan daha çok, çocukla kurduğu ilişkinin niteliği benlik saygısında daha önemli görülmektedir. Baba yokluğunun benlik saygısı üzerindeki etkilerini araştıran 30'dan fazla çalışmanın sonuçları tutarlılık göstermiyor. Bazılarında baba yokluğunun olumsuz etkileri bulunmuş, bazılarında da bu etkiler görülmemiştir. Halbuki babalarını ölüm nedeniyle kaybeden çocukların benlik saygıları boşanma nedeniyle kaybedenlerden daha yüksektir. Bu durum geride kalan ebeveynin çocukla kurduğu ilişki yoluyla açıklanabilir (Miller, 1976). Rosenberg (1965) benlik saygısı yönünden normal, boşanmış ve ölüm nedeniyle ayrılmış aileleri karşılaştırdığında, ölümle ayrılmış ailelerin çocuklarında, benlik saygısının normallere daha yakın olduğunu bulmuştur.

Ayrılık sırasında annenin yaşının küçüklüğü ve annenin sonradan evlenmesi benlik saygısının daha da azalmasına neden olmaktadır. Ana baba ölümü bunu ayrılık ya da boşanma kadar etkilememektedir. Ancak baba ölümünün etkisi erkeklerde kızlara göre daha belirgindir.

Connell ve Johnson (1976) cinsiyet rolleri ve benlik saygısının ilişkisini araştırmışlardır. Bu çalışmalarında, cinsiyet rol özdeşleşmesi yüksek olan ergenlerin, cinsiyet rol özdeşleşmesi düşük olanlara oranla, kendi benliklerine karşı daha olumlu duygulara sahip oldukları varsayımını test etmek istemişlerdir. Bu çalışmada saptanan bulgular, cinsiyet rol özdeşleşmesi yüksek olan erkek ergenlerin, düşük cinsiyet rol özdeşleşmesi kurmuş erkek ergenlere oranla kendi benliklerinden daha fazla hoşnut olduklarını göstermektedir. Aynı bulgu kızlar için geçerli olmamıştır. Düşük cinsiyet rol özdeşleşmesi kurmuş kızlar, yüksek cinsiyet rol özdeşleşmesi gerçekleştirmiş kızlar kadar kendileriyle ilgili açıkça yeterli ve değerli duygular beslemektedirler. Ancak bu bulguyu en iyi biçimde, erkek ve kadının genellikle farklılık gösteren değerler içerisinde önyargılı algılandıklarını göz önüne alarak anlayabiliriz. Erkek yetişkin rolü günümüzde, kadının rolünden daha güçlü ve ayrıcalıklı olarak görülür ve bu rol başarıya yöneliktir. Kadının rolü ise, güvenlik gereksinimi özellikle vurgulanarak genellikle; uyuma yöneliktir. Böylece ergenlik yıllarında erkek rolünün kadınlar tarafından benimsenişi daha fazla ödül değeri

olan davranış örüntülerinin benimsenmesi anlamına gelmektedir (Garrison,1975).

Benlik saygısının üç ölçüsü kullanılarak kişilerin akademik başarı tahmini araştırılmıştır. Kullanılan ölçekler, Coopersmith'in benlik saygısı envanteri ve bunun alt ölçümü, ayrıca Ziller sosyal benlik saygısı ölçeğidir. Bulgular benlik saygısı düşük olanların genel olarak daha düşük puan almayı, yüksek olanların yüksek puan almayı belediklerini göstermiştir (Morrison ve ark., 1973).

Powers ve Sanchez'in (1982) yaptıkları bir araştırmada Meksika kökenli Amerikalı öğrencilerin benlik saygılarıyla ilişkili olan değişkenler incelenmiştir. Öğrencilerle ilgili çeşitli değişkenler (okuma, matematik başarısı, not ortalaması, babanın işi, ailenin eğitimi, evde konuşulan dil gibi) benlik saygısı ile korelasyona sokulmuştur. Denekler hakkındaki değişkenlerle benlik saygısı puanları arasındaki korelasyonlar düşük olmakla birlikte anlamlıdır. İngilizceyi daha iyi konuşan çocuklarda, daha yüksek benlik saygısı vardır. Babanın eğitim düzeyi ile benlik saygısı aynı şekilde anlamlı korelasyon göstermektedir. Okuma başarısı ile benlik saygısı arasında da anlamlı bir korelasyon bulunmuştur.

Bachman ve O'Malley (1986) 1487 erkek lise öğrencisinde gençliğin geçiş dönemini inceleyen bir çalışmada, akademik başarı üzerindeki en önemli etkileri; bireysel yetenekler, sosyo-ekonomik düzey olarak bulmuşlardır. Benlik saygısı ve benlik kavramının etkileri önemli görül-

memiştir. Liseden beş yıl sonra bu gençlerin ulaştıkları eğitim olanakları kontrol edildiğinde, geçmişteki yetenekleri ve okul başarısı en önemli faktör olarak bulunmuştur. Benlik saygısı ve benlik kavramının etkileri çok düşük olarak bulunmuştur.

Benlik kavramı, benlik saygısı genellikle durumlara bağlı olarak yaşanır. Bir kişi kendisinden üstün insanların bulunduğu bir grupta okul başarısı yönünden düşük benlik saygısı gösterebilir, ama sınıf birincisi olduğu başka bir okulda yüksek benlik saygısı gösterebilir. Okul çağındaki gençlerin akademik başarı konusundaki benlik kavramları genel benlik saygısına katkıda bulunmaktadır. Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelen çocuklarda, okulda başarı beklentisi de düşük olduğu için, akademik benlik kavramı düşebilir, bu da genel benlik saygısını etkileyebilir (Bachman ve O'Malley, 1986).

Calhoun ve Sethi (1986) Amerikalı, Hintli ve Filipinli öğrencileri benlik saygıları yönünden karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, Amerikalılar, Filipinli ve Hintli öğrencilere göre daha yüksek benlik saygısına sahiptirler. Bu çalışmanın sonuçları Ziller (1978) ve Smart ve Smart'ın (1970) bulgularına uymamaktadır. Bu alanda yapılan araştırmalar çelişkili sonuçlar vermiştir.

Benlik saygısının kişilik boyutları ile de ilişkisi araştırılmıştır. Kawash'ın (1982) ergenlerde yaptığı bir araştırmada görülmüştür ki, benlik saygısı ile her düzey-

de ilişkide bulunan özellikler anksiyete ve dışa dönüklüktür. Anksiyete negatif, dışa dönüklük pozitif korelasyon göstermiştir. Anksiyete az olduğu zaman dışa dönüklük artmakta, bunun sonucunda sosyal etkileniş artmakta ve benlik saygısı daha yüksek olmaktadır.

Rosenberg (1965) benlik saygısının kendilik kavramının süreklilik veya değişkenliği ile de ilgili olduğunu bulmuştur. Kendilik kavramı sürekli olduğu ölçüde benlik saygısı da artmaktadır.

Golin (1977) depresif ve depresif olmayan ergenleri karşılaştırdığında depresiflerin diğer gruba göre benlik saygısını azaltıcı durumlarda daha fazla duyarlılık gösterdiklerini bulmuştur.

Ailede boşanma, ayrılık, ölüm gibi benlik saygısı azaltan durumlarda pek çok gencin ilk tepkisi davranış bozukluğu biçiminde olmaktadır (Yörükoğlu, 1985). Benlik tasarımı açısından suçlu ve suçsuzlar birbirinden farklıdır. Suçlu kişi kendine değer vermez; davranışının değerlendirilmesi ve kontrol edilmesi için dışa bağımlıdır. Benlik saygısını devam ettirebilmek için savunmasızdır; stres ve dış baskı ile başa çıkabilmek için kişilik bütünlüğünden yoksundur (Reckless ve ark., 1957, aktaran Uluğtekin, 1985).

Rosenberg'e (1965) göre, benlik saygıları düşük olanlar daha çok tehdit algılayıp, eleştiriye duyarlılık göstermekte ve bu kişilerde hayalperestlik ve psişik

izolasyona daha çok rastlanmaktadır. Geist (1982) 143 üniversite öğrencisiyle yaptığı bir araştırmada sosyal çekinikliğin düşük benlik saygısı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Benlik saygısı yükseldikçe, kişiler daha çok sosyal ilişkiye giriyorlar ve kontrol merkezi kendileri oluyor. Benlik saygıları düştükçe çekilme ve içe kapanma görülüyor. Kahle'nin (1980) yaptığı bir araştırmada (lisansin 2., 3. ve son sınıflarındaki) 100 erkek öğrencinin benlik saygıları ve kişilerarası problemleri her yıl izlenerek rapor edilmiştir. Yıllar arasındaki karşılaştırmalı korelasyon göstermiştir ki, düşük benlik saygısı her üç yılda da kişilerarası problemlere yol açmaktadır. Fleming ve Courtney (1984) üniversite öğrencilerinde yaptıkları bir araştırmada anksiyete, depresyon ve yabancılaşma gibi kişisel uyum ölçümlerinin benlik saygısı ile yüksek düzeyde negatif ilişki gösterdiğini bulmuşlardır. Hebeisen (1976) 396 kentli ergen üzerinde yaptığı araştırmada, düşük benlik saygısı olan kişilerin başkaları tarafından gözlenmekten kaçındıklarını, stres ile benlik saygısı arasında negatif bir korelasyonun varlığını saptamıştır. Bu durum ya stresin benlik saygısını azaltmasından veya düşük benlik saygısının stres yaratmasından dolayı ortaya çıkabilir.

Hebeisen'in (1976) araştırmasında deneklerin yaşları ilerledikçe benlik saygısının yükseldiği saptanmıştır. Bu durum ergenlik krizinin çözüldüğünün işaretidir.

O'Malley ve Bachman (1983) tarafından benlik saygısının 13-23 yaşları arasındaki değişim kararlılığı araştırılmış, global benlik saygısının bu yaş dilimi boyunca arttığı görülmüştür. Ergenlik ve erken yetişkinlikte benlik saygısının arttığını gösteren bulgular inandırıcıdır. Seberlin (1984) ergenlerle yaptığı araştırmada benliğe karşı tavırlar açısından 15-18 yaş grubunun 19-22 yaş grubuna göre daha sorunlu oldukları saptanarak, ergenlerin benliğe karşı tavırlarında yaş değişkeninin etkili olduğu bulunmuştur.

Bu alanda yapılan başka bir çalışmada da benlik saygısının iki türü arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Başkalarına gösterilen benlik ile yaşanan benliğin farklı olduğu saptanmıştır. Başkalarına gösterilen benlik arkadaş değerlendirmelerine ve davranış gözlemlerine dayanılarak ölçülmüştür. Yaşanan benlik ise bilinen ölçeklerle (Rosenberg, Lerner vb) değerlendirilmiştir. Yaşanan benlik ölçümleri kendi aralarında, başkalarına gösterilen benlik ölçümleri de kendi aralarında tutarlı bulunmuştur. Ancak, iki benlik türü arasında anlamlı derecede ilişki bulunamamıştır. Bu tutarsızlığın "savunuculuk" adı verilen bir ara değişkene bağlı olabileceği ileri sürülmektedir. Ergenlerde benlik saygısının daha doğru ölçülebilmesi için, deneklerden bilgi almak yerine onların davranışlarını gözlemeninin daha doğru olacağı belirtilmektedir (Savin-Williams ve Jaquish, 1981).

Buraya kadar yapılan özetlemeden de anlaşılacağı gibi benlik saygısı ruh sağlığı ile çeşitli biçimlerde ilişkili bir kavramdır. Benlik saygısının kökeni çocukluktan başlamakta, fakat ergenlik döneminde örgütlenip bireyin yaşamını etkileyen kalıcı bir faktör olmaktadır. Bu yüzden, ergenlik döneminde benlik saygısının incelenmesi özellikle önemli bir konudur.

III-YÖNTEM VE GEREÇLER

A-VARSAYIMLAR

1- Ergenlerde benlik saygısının yetiştirme yurdunda yaşayan grupta, aile yanında yaşayan gruba göre düşük olması beklenmektedir.

2- İnsanlara güvenme, depresif duygulanım, psikosomatik belirtiler gibi değişkenlerde de yetiştirme grubunun aleyhine olmak üzere farklılık beklenmektedir.

3- Psikosomatik belirtilerin her iki grupta da kızların aleyhine olmak üzere cinslerarası farklılık göstermesi beklenmektedir.

B-BİLGİ TOPLAMA ARAÇLARI

1- Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği:

Araştırmada kullanılan benlik saygısı ölçeği, 1963'de Morris Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Ülkemizde 1985'de Füsun Çuhadaroğlu tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılarak, türkçeye uyarlanmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır ve 12 kategorisi vardır. Denekler ölçeği kendileri doldurmaktadır. Benlik saygısının dışındaki alt kategorilerin değerlendirilmesinde cevap anahtarına göre, her doğru yanıt için bir puan verilmektedir. Bu alt kategoriler şöyle sıralanmaktadır (Ek:1):

1- Benlik saygısı: Bu kategoride on madde yer almaktadır. Olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ard arda sıralanmıştır. Ölçeğin kendi içindeki değerlendirme sistemine göre denekler 0-6 arasında puan almaktadırlar. Sayısal

ölçümlerle yapılan karşılaştırmalarda benlik saygısı yüksek (0-1 puan), orta (2-4 puan) ve düşük (5-6 puan) olarak değerlendirilmiştir.

2- Kendilik kavramının sürekliliği

3- İnsanlara güvenme

4- Eleştiriye duyarlılık

5- Depresif duygulanım

6- Hayalperestlik

7- Psikosomatik belirtiler- Anksiyete göstergesi

olarak kabul edilmiştir.

8- Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme

9- Tartışmalar katılabilme derecesi

10- Ana-baba ilgisi

11- Babayla ilişki

12- Psikik izolasyon

Bu çalışmada örneklemin özelliğinden dolayı son üç kategori uygulanmamıştır.

Ülkemizde kullanımı yeni olan bu ölçeğin, bulguların yorumunda katkısı olacağı düşüncesiyle geçerlilik ve güvenilirlik oranlarını vermek uygun olacaktır. Ölçeğin genel geçerliliği % 71 olarak bulunmuştur. Güvenilirlik ise alt testlere göre farklılık göstermektedir. Bunlar:

Benlik saygısı % 75, kendilik kavramının sürekliliği % 75, insanlara güvenme % 55, eleştiriye duyarlılık % 48, depresif duygulanım % 70, hayalperestlik % 75, psikosomatik belirtiler % 89, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme % 46, tartışmalara katılabilme derecesi % 51, ana-

baba ilgisi % 51, babayla ilişki % 79, psişik izolasyon % 60.

2- Kişisel Bilgi Alma Formu:

Bu form ile deneklerin sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi sağlanmıştır (Ek:2).

C-ÖRNEKLEM

Araştırma 14-18 yaş grubundaki ergenlerle yapılmıştır. İki grup oluşturulmuştur. Birinci grup, 40 kız ve 40 erkek ergenden oluşan yetiştirme yurdu grubu; ikinci grup ise, 53 erkek ve 45 kız ergenden oluşan kontrol grubudur. (ailesinin yanında yaşayan ergenler). Toplam denek sayısı 178 kişidir. Araştırmaya katılan ergenlerin tümü lise öğrenimlerine devam etmekte olup, yaş ortalaması 15.6'dır.

Her iki grubun sosyo-demografik özelliklerini eşitlemek amacıyla kontrol grubu şehrin işçi kesiminin yaşadığı semtin lisesinde okuyan öğrenciler arasından seçilmiştir. Yetiştirme grubu ise, Eskişehir kız ve erkek yetiştirme yurtlarından seçilmiştir.

D- İSTATİSTİKSEL İŞLEMLER

Her iki denek grubuna da Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Alma Formu uygulanmıştır. Benlik saygısının diğer değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır. Sosyo-demografik özelliklerle benlik saygısının ilişkisi, sayılar yeterli olmadığı için test edilememiş, yüzde olarak verilmiştir. Gruplar arası karşılaştırmada Mann-

Witney U testi ve Z testi uygulanmıştır. Benlik saygısı ve diğer alt testlerin gruplara göre dağılımı Khi kare analizi ile incelenmiştir. Benlik saygısı puanlarının diğer alt testlerle ilişkileri korelasyon hesaplamasıyla incelenmiştir. Denek gruplarının alt testlerden aldıkları puanlar yönünden farklı olup olmadıkları da t-testi hesaplamalarıyla araştırılmış ve farklılıkların istatistik anlamlılığı incelenmiştir.

IV- BULGULAR

A-Benlik Saygısının Sosyo-Demografik Faktörlere Göre Gösterdiği Özellikler

Kişisel Bilgi Alma Formu ile sağlanan sosyo-demografik özellikler benlik saygısı düzeyine göre tek tek incelenmiştir. Annenin ve babanın sağ olup olmadığı, eğitim düzeyleri, meslekleri, kardeş sayısı gibi sorular her iki gruba da sorulmuştur. Ayrıca yetiştirme grubuna çocukluğunu nerede geçirdiği (aile yanında ya da çocuk bakımevinde) ve ailesi ile görüşme durumuna ilişkin sorular sorulmuş, kişisel dosyaları incelenmiştir.

1-Benlik Saygısının Annenin Hayatta Olması İle İlişkisi

Kontrol grubunda 2 kişinin, yetiştirme grubunda ise 33 kişinin annesininin hayatta olmadığı belirlenmiştir. Yetiştirme grubunda annesi sağ olanlarda benlik saygısı "orta düzey"de, ölmüş olanlarda ise "orta düzey" ve "yüksek düzey"de yoğunlaşmaktadır. (Tablo A-1).

TABLO A-1: Benlik Saygısının Annenin Hayatta Olmasına Göre Dağılımı

Anne	Araştırma Grupları	B e n l i k S a y g ı s ı						Toplam s
		Yüksek		Orta		Düşük		
		s	%	s	%	s	%	
Sağ	Yetiştirme	18	38	25	53	4	9	47
	Kontrol	42	44	40	42	14	14	96
Ölü	Yetiştirme	15	45	15	45	3	30	33
	Kontrol	0	0	1	50	1	50	2
Top.	Yetiştirme	33	41	40	50	7	9	80
	Kontrol	42	43	41	42	15	15	98

2-Benlik Saygısının Anne Eğitimi İle İlişkisi

Her iki grupta da annelerin büyük bir oranı ilkököl mezunudur. Benlik saygısının dağılımına bakıldığında, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe benlik saygısında da yükseğe doğru kayma görülmektedir (Tablo A-2).

TABLO A-2: Benlik Saygısının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Annenin Eğitim Durumu	Araştırma Grupları	B e n l i k S a y g ı s ı						Toplam s
		Yüksek		Orta		Düşük		
		s	%	s	%	s	%	
Yok	Yetiştirme	6	29	12	57	3	14	21
	Kontrol	2	20	6	60	2	20	10
İlk	Yetiştirme	25	45	27	48	4	7	56
	Kontrol	25	39	28	44	11	17	64
Orta	Yetiştirme	2	67	1	33	0	0	3
	Kontrol	14	66.6	6	28.6	1	4.8	21
Yüksek	Yetiştirme	0	0	0	0	0	0	0
	Kontrol	1	33.3	1	33.3	1	33.3	3
Top.	Yetiştirme	33	41	40	50	7	9	80
	Kontrol	42	43	41	42	15	15	98

5-Benlik Saygısının Baba Eğitimi İle İlişkisi

Benlik saygısının babanın eğitim düzeyi ile belirgin bir ilişkisi yoktur. Her iki grupta da babaların çoğunluğu ilkokul mezunudur (Tablo A-5).

TABLO A-5: Benlik Saygısının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Babanın Eğitim Düzeyi	Araştırma Grupları	B e n l i k S a y g ı s ı						Toplam s
		Yüksek		Orta		Düşük		
		s	%	s	%	s	%	
Yok	Yetiştirme	3	30	6	60	1	10	10
	Kontrol	0	0	3	100	0	0	3
İlk	Yetiştirme	27	40	34	51	6	9	67
	Kontrol	19	40.5	19	40.5	9	19	47
Orta	Yetiştirme	3	100	0	0	0	0	3
	Kontrol	21	55	13	34	4	11	38
Yüksek	Yetiştirme	0	0	0	0	0	0	0
	Kontrol	2	20	6	60	2	20	10
Top.	Yetiştirme	33	41	40	50	7	9	80
	Kontrol	42	43	41	42	15	15	98

Yetiştirme grubu işçi ve çiftçi, kontrol grubu ise işçi, çiftçi ve çok az sayıda memur çocuğundan oluşmaktadır. Bu nedenle benlik saygısının baba mesleği ile ilişkisi incelenememiştir. Her iki grupta da deneklerin büyük çoğunluğu çok çocuklu ailelerden geldikleri için benlik saygısı ile kardeş sayısı arasındaki ilişki de incelenememiştir. Yetiştirme grubunun % 99'u çok kardeşli, % 1'i tek kardeşlidir.

B-Rosenberg Ölçeğine Göre Benlik Saygısının ve
Diğer Alt Ölçümlerin Gruplara ve Cinslere
Göre Gösterdiği Özellikler

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin uygulanması sonucunda elde edilen puanların her grup içinde genel ve cinslere göre ortalamaları hesaplandı (Tablo B-1). Bu ortalamalar arası farklılıkların önemlilik kontrolü yapılarak sonuçlar değerlendirildi (Tablo B-2 ve Tablo B-3). Benlik saygısının gruplara ve cinslere göre dağılımı da incelendi (Tablo B-4), yetiştirme ve kontrol grubundaki benlik saygısı dağılımı Khi kare analizi ile değerlendirildi (Tablo B-5). Ayrıca yetiştirme ve kontrol grubu diğer alt değişkenler (kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, depresif duygulanım, psikosomatik belirtiler, eleştiriye duyarlılık, hayalperestlik, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi) yönünden de karşılaştırıldı ve Khi kare analizi ile incelendi (Tablo B-6, Tablo B-7, Tablo B-8, Tablo B-9, Tablo B-10, Tablo B-11, Tablo B-12, Tablo B-13).

TABLO B-1: Rosenberg Ölçeğinin Alt Ölçümlerinin Gruplara ve Cinslere Göre Dağılımı

Alt Ölçümler	Araştırma Grupları											
	Yetiştirme						Kontrol					
	Kız		Erkek		Genel		Kız		Erkek		Genel	
	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	ss
Benlik saygısı (0-1 yüksek, 2-4 orta, 5-6 düşük)	2.28	1.62	2.00	1.45	2.14	1.53	2.49	1.97	1.85	1.70	2.14	1.85
Kendilik kavramının sürekliliği (0-2 çok, 3-5 az)	1.63	1.19	2.00	1.28	1.81	1.24	1.80	1.31	1.49	1.09	1.63	1.20
İnsanlara güvenme (0-1 çok, 2-3 orta, 4-5 az)	2.58	1.03	2.63	1.25	2.60	1.14	2.60	0.96	2.45	1.01	2.52	0.99
Eleştiriye duyarlılık (0-1 az, 2-3 çok)	1.58	0.87	1.65	0.66	1.61	0.77	2.11	0.78	1.66	0.73	1.87	0.78
Depresif duygulanım (0 yok 1-2 az, 3-4 orta, 5-6 çok)	4.20	1.60	3.30	1.52	3.75	1.62	2.58	1.69	2.36	1.56	2.46	1.61
Hayalperestlik (0-1 az, 2-3 orta, 4 çok)	1.95	1.30	1.68	1.00	1.81	1.16	2.11	1.13	1.55	1.07	1.81	1.13
Psikosomatik belirtiler (0-2 az, 3-4 orta, 5 çok)	4.65	2.73	3.33	2.27	3.99	2.58	4.13	2.47	2.66	2.34	3.34	2.50
Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme (0 yok, 1 az, 2 orta, 3 çok)	2.18	0.93	2.05	0.85	2.11	0.89	1.98	0.92	1.77	0.97	1.87	0.95
Tartışmalara katılabilme derecesi (0 az, 1 orta, 2 çok)	0.73	0.78	0.80	0.76	0.76	0.77	0.76	0.77	0.98	0.84	0.88	0.82

TABLO B-2: Rosenberg Ölçeği Alt Ölçümlerinin Grup İçi Kız-Erkek Farklılıklarının Önemlilik Derecesi

A r a ş t ı r m a G r u p l a r ı

Yetiştirme

Kontrol

Alt Ölçümler

U

Z

P

U

Z

P

Benlik saygısı

713.5

-0.83

>0.05

976.5

-1.54

>0.05

Kendilik kavramının
sürekliliği

663.5

-1.313

>0.05

1054.5

-0.984

>0.05

İnsanlara güvenme

767

-0.318

>0,05

1104.5

-0.627

>0.05

Eleştiriye duyarlılık

794

-0.058

>0.05

801.5

-2.787

<0.01^{xx}

Depresif duygulanım

545

-2.454

<0.05^x

1115

-0.552

>0.05

Hayalperestlik

718.5

-0.784

>0.05

865

-2.335

<0.05^x

Psikosomatik belirtiler

575.5

-2.16

<0.05^x

786.5

-2.894

<0.01^{xx}Kişilerarası ilişkilerde
tehdit hissetme

720.5

-0.765

>0.05

1056.5

-0.97

>0.05

Tartışmalara katılabilme
derecesi

752

-0.462

>0.05

1018

-1.244

>0.05

TABLO B-3: Rosenberg Ölçeği Alt Ölçümlerinin Gruplar Arasındaki Farklılıklarının Önemliliği

Alt Ölçümler	A r a ş t ı r m a G r u p l a r ı								
	Yetiştirme - Kontrol								
	Kız			Erkek			Genel		
	U	Z	P	U	Z	P	U	Z	P
Benlik saygısı	854.5	-0.401	>0.05	959.5	-0.78	>0.05	3804	-0.339	>0.05
Kendilik kavramının sürekliliği	835	-0.572	>0.05	836	-1.738	>0.05	3632.5	-0.841	>0.05
İnsanlara güvenme	882.5	-0.154	>0.05	949.5	-0.857	>0.05	3658.5	-0.765	>0.05
Eleştiriye duyarlılık	604	-2.606	<0.01 ^{xx}	1039.5	-0.159	>0.05	3272	-1.895	>0.05
Depresif duygulanım	449.5	-3.966	<0.001 ^{xxx}	663	-3.081	<0.01 ^{xx}	2245	-4.898	<0.001 ^{xxx}
Hayalperestlik	828.5	-0.63	>0.05	966.5	-0.726	>0.05	3904.5	-0.045	>0.05
Psikosomatik belirtiler	812	-0.775	>0.05	863.5	-1.525	>0.05	3360	-1.636	>0.05
Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	785	-1.013	>0.05	895.5	-1.277	>0.05	3359	-1.64	>0.05
Tartışmalara katılabilme derecesi	878	-1.194	>0.05	972.5	-0.679	>0.05	3629.5	-0.849	>0.05

TABLO B-4: Benlik Saygısının Gruplara ve Cinslere Göre Dağılımı

Araştırma Grupları	B e n l i k S a y g ı s ı							
	Yüksek		Orta		Düşük		Top.	
	s	%	s	%	s	%	s	
Yetiştirme	Kız	19	47.5	18	45	3	7.5	40
	Erkek	14	35	22	55	4	10	40
	Genel	33	41	40	50	7	9	80
Kontrol	Kız	15	33	21	47	9	20	45
	Erkek	27	51	20	38	6	11	53
	Genel	42	43	41	42	15	15	98

TABLO B-5: Benlik Saygısının Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	B e n l i k S a y g ı s ı			
	Yüksek	Orta	Düşük	Toplam
Yetiştirme grubu	33	40	7	80
Kontrol grubu	42	41	15	98
Toplam	75	81	22	178

$X^2=2.2$ SD:2 P>0.05

TABLO B-6: Kendilik Kavramının Sürekliliğinin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	Kendilik kavramının sürekliliği		
	Çok	Az	Toplam
Yetiştirme grubu	58	22	80
Kontrol grubu	74	24	98
Toplam	132	46	178

$$X^2=0.08 \quad SD:1 \quad P>0.05$$

TABLO B-7: İnsanlara Güvenmenin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	İnsanlara güvenme			
	Çok	Orta	Az	Toplam
Yetiştirme grubu	16	46	18	80
Kontrol grubu	13	73	12	98
Toplam	29	119	30	178

$$X^2=5.88 \quad SD:2 \quad P>0.05$$

TABLO B-8: Eleştiriye Duyarlılığın Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	Eleştiriye Duyarlılık		
	Az	Çok	Toplam
Yetiştirme grubu	29	51	80
Kontrol grubu	27	71	98
Toplam	56	122	178

$$X^2=1.55 \quad SD:1 \quad P>0.05$$

TABLO B-9: Depresif Duygulanımın Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	Depresif Duygulanım				Toplam
	Yok	Az	Orta	Çok	
Yetiştirme grubu	0	24	24	32	80
Kontrol grubu	6	55	23	14	98
Toplam	6	79	47	46	178

Bulgunun test edilebilmesi için "yok sütunu" ile "az sütunu", "orta sütunu" ile "çok sütunu" birleştirilmiştir.
 $\chi^2=17.09$ SD:1 $P<0.001^{xxx}$

TABLO B-10: Hayalperestliğin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	Hayalperestlik			Toplam
	Az	Orta	Çok	
Yetiştirme grubu	40	29	11	80
Kontrol grubu	52	35	11	98
Toplam	92	64	22	178

$\chi^2=0.31$ SD:2 $P>0.05$

TABLO B-11: Psikosomatik Belirtilerin Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	Psikosomatik Belirtiler			Toplam
	Az	Orta	Çok	
Yetiştirme grubu	26	23	31	80
Kontrol grubu	43	21	34	98
Toplam	69	44	65	178

$\chi^2=2.63$ SD:2 $P>0.05$

TABLO B-12: Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetmenin
Yetiştirme ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme				Toplam
	Yok	Az	Orta	Çok	
Yetiştirme grubu	4	17	26	33	80
Kontrol grubu	7	29	30	32	98
Toplam	11	46	56	65	178

Bulgunun test edilebilmesi için "yok sütunu" ile "az sütunu", "orta sütunu" ile "çok sütunu" birleştirilmiştir.
 $\chi^2=1.77$ SD:1 P>0.05

TABLO B-13:Tartışmalara Katılabilme Derecesinin Yetiştirme
ve Kontrol Grubundaki Dağılımı

Araştırma Grupları	Tartışmalara Katılabilme Derecesi			
	Az	Orta	Çok	Toplam
Yetiştirme grubu	35	29	16	80
Kontrol grubu	39	32	27	98
Toplam	74	61	43	178

$\chi^2= 1.36$ SD: 2 P>0.05

1-Benlik Saygısının Gruplara ve Cinslere Göre Gösterdiği Özellikler

Her iki ergen grubunda benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları karşılaştırıldığında, iki grup arasında önemli bir farkın olmadığı saptanmıştır ($Z=-0.339$, $P>0.05$), (Tablo B-3). Her iki grupta da benlik saygısı "orta düzeyde"dir (Tablo B-1).

İki grubun cinslere göre dağılımı incelendiğinde, kızlarla erkekler arasında önemli farklılık saptanmamıştır ($Z=-0.83$ $P>0.05$, $Z=-1.54$ $P>0.05$) (Tablo B-2).

Benlik saygısı düzeyinin (yüksek, orta, düşük) gruplara göre dağılımı incelendiğinde (Tablo B-4), her iki grupta da yüksek benlik saygısı gösterenlerin oranları arasında bir farklılık görülmektedir. Yetiştirme grubunun % 50'si "orta düzey"de, % 41'i "yüksek düzey"de benlik saygısı göstermektedir. Kontrol grubunun ise, % 43'ü "yüksek düzey"de, % 42'si "orta düzey"de benlik saygısı göstermektedir. "Düşük düzey"de benlik saygısı oranı yetiştirme grubunda % 9, kontrol grubunda % 15'tir. Kız yetiştirme grubunda "orta düzey" (% 45) ve "yüksek düzey"de (% 47.5) oran artmaktadır. Kontrol kız grubunda ise daha çok "orta düzey"de yoğunlaşma vardır (% 47). Erkek yetiştirme grubunda oran "orta düzey"de daha fazladır (% 55). Erkek kontrol grubunda "yüksek düzey" (% 51) daha fazla görülmektedir. Yüzdeleri hesaplanan bu dağılım farklılığının önemlilik derecesi saptamak için Khi kare

testi uygulanmış (Tablo B-5) test sonucunda benlik saygısı dağılımında yetiştirme ve kontrol grubu arasındaki farkın önemli olmadığı saptanmıştır ($X^2=2.2$, $P>0.05$).

2-Kendilik Kavramının Sürekliliği

Her iki grupta da kendilik kavramının sürekliliği "çok düzey"dedir (Tablo B-1). Gerek gruplar arasında, gerekse grup içinde cinsler arasında (Tablo B-2, Tablo B-3) önemli bir farklılık bulunmamıştır. Kendilik kavramının sürekliliğinin düzeylerinin gruplara göre dağılımı Khi kare ile test edildiğinde anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır (Tablo B-6).

3-İnsanlara Güvenme

İnsanlara güvenme her iki grupta da "orta düzey"dedir (Tablo B-1). Gruplar ve cinsler arasında farklılık bulunmamıştır (Tablo B-2, Tablo B-3). İnsanlara güvenmenin düzeylerinin gruplara göre dağılımı test edildiğinde anlamlı bir fark saptanmamıştır (Tablo B-2).

4-Eleştiriye Duyarlılık

Her iki grupta da eleştiriye duyarlılık "çok düzey"dedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde gruplar arasında fark yoktur. Yetiştirme kız ile kontrol kız grubu arasında önemli derecede fark saptanmıştır ($Z=-2.606$, $P<0.01$) (Tablo B-3), kontrol kız grubunda eleştiriye duyarlılık ortalama puanı biraz daha fazladır (Tablo B-1). Kontrol grubunda kızlar ve erkekler arasında önemli derecede

fark vardır ($Z=-2.787$ $P<0.01$) (Tablo B-2). Kızlarda ortalama puan erkeklerden daha fazladır (Tablo B-1). Eleştiriye duyarlılığın düzeylerinin gruplara göre dağılımı test edildiğinde anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır (Tablo B-8).

5-Depresif Duygulanım

Depresif duygulanım yetiştirme grubunda "orta düzey" de, kontrol grubunda "az düzey"de bulunmuştur (Tablo B-1). İki grup karşılaştırıldığında, ileri düzeyde önemli farklılık saptanmıştır ($Z=-4.898$ $P<0.001$) (Tablo B-3). Yetiştirme kız grubunda depresif duygulanım ortalama puanı daha yüksek olduğu için (Tablo B-1) kontrol kız grubu ile arasında ileri düzeyde önemli farklılık vardır ($Z=-3.966$ $P<0.001$) (Tablo B-3). Yetiştirme erkek grubunda depresif duygulanım ortalama puanı daha yüksek olduğu (Tablo B-1) için kontrol erkek grubu ile arasında çok önemli farklılık vardır ($Z=-3.08$ $P<0.01$) (Tablo B-3). Ayrıca yetiştirme grubunda cinsler arasında önemli farklılık vardır ($Z=-2.454$ $P<0.05$) (Tablo B-2). Kızların depresif duygulanım ortalama puanları daha yüksektir (Tablo B-1). Depresif duygulanım düzeylerinin gruplara göre dağılımı test edildiğinde anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Yetiştirme grubunda depresyon "çok düzey" de, kontrol grubunda ise "az düzeyde"dir ($X^2=17.09$ $P<0.001$) (Tablo B-9).

6 -Hayalperestlik

Her iki grupta da "orta düzey"de hayalperestlik saptanmıştır (Tablo B-1). Bu değişken açısından gruplar arasında ve yetiştirme grubunda cinsler arasında farklılık yoktur. Yalnız kontrol grubunda kızlarda ortalama puan daha yüksek olduğu için farklılık vardır ($Z=-2.335$ $P<0.05$) (Tablo B-2). Hayalperestlik düzeylerinin gruplara göre dağılımı test edildiğinde, anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (Tablo B-10).

7-Psikosomatik Belirtiler

Her iki grupta da "orta düzey"dedir (Tablo B-1). Gruplar arasında farklılık saptanmamıştır (Tablo B-3). Yetiştirme grubunda kızlarda daha fazla olduğu için, grup içi cinslerarası farklılık ortaya çıkmıştır ($Z=-2.16$ $P<0.05$) (Tablo B-2). Kontrol grubunda da kızlarda daha fazla olduğu için cinslerarası farklılık ortaya çıkmıştır ($Z=-2.894$ $P<0.01$) (Tablo B-2). Psikosomatik belirti düzeylerinin gruplara göre dağılımı test edildiğinde anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır (Tablo B-11).

8-Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme

Her iki grupta da "orta düzey"dedir (Tablo B-1). Gruplar ve cinsler arasında farklılık yoktur (Tablo B-2, Tablo B-3). Bu özelliğin düzeylerinin gruplara göre dağılımı test edildiğinde bir farklılık saptanmamıştır (Tablo B-12).

9-Tartışmalara Katılabilme Derecesi

Her iki grupta da "orta düzey"dedir (Tablo B-1). Gruplar ve cinsler arasında farklılık yoktur (Tablo B-2, Tablo B-3). Bu özelliğin düzeylerinin gruplara göre dağılımında da farklılık yoktur (Tablo B-13).

C-Benlik Saygısının Diğer Değişkenlerle İlişkisi

1-Benlik Saygısı İle Kendilik Kavramının Sürekliliği

Benlik saygısının kendilik kavramının sürekliliği ile ilişkisi değerlendirildiğinde, yetiştirme grubunda ilişki bulunamamış, kontrol grubunda bulunmuştur. Benlik saygısı yükseldikçe kendilik kavramının sürekliliği artmaktadır. Kızlarda ve erkeklerde bu ilişki görülmektedir (Tablo C-1).

TABLO C-1: Benlik Saygısının Kendilik Kavramının Sürekliliği ile İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı	Kendilik Kav.sürek.			p
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	
	Kız	2.28	1.63	0.215	1.354	>0.05
Yetiştirme	Erkek	2.00	2.00	0.138	0.859	>0.05
	Genel	2,14	1.81	0.160	1.434	>0.05
	Kız	2.49	1.80	0.435	3.71	<0.01 ^{xx}
Kontrol	Erkek	1.85	1.49	0.405	3.164	<0.01 ^{xx}
	Genel	2.14	1.63	0.434	4.719	<0.001 ^{xxx}

2-Benlik Saygısı ve İnsanlara Güvenme

Her iki grupta da benlik saygısı ile insanlara güvenme arasında ilişki vardır. Yetiştirme kız grubunun dışında kız ve erkeklerde bu ilişki görülmektedir. Benlik saygısı azaldıkça insanlara güven duyma da azalmaktadır (Tablo C-2).

TABLO C-2: Benlik Saygısının İnsanlara Güvenme İle İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı İnsanlara Güvenme				
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	p
Yetiştirme	Kız	2.28	2.58	0.332	2.170	$<0.05^x$
	Erkek	2.00	2.63	0.324	2.113	$<0.05^x$
	Genel	2.14	2.60	0.321	2.992	$<0.01^{xx}$
Kontrol	Kız	2.49	2.60	1.189	1.262	>0.05
	Erkek	1.85	2.45	0.431	3.416	$<0.01^{xx}$
	Genel	2.14	2.52	0.320	3.312	$<0.01^{xx}$

3-Benlik Saygısı İle Eleştiriye Duyarlılık

Kontrol grubunda bu iki değişken arasında ilişki bulunmuş, yetiştirme grubunda bulunamamıştır. Eleştiriye duyarlılık arttıkça benlik saygısı azalmaktadır (Tablo C-3).

TABLO C-3: Benlik Saygısının Eleştiriye Duyarlılık İle İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı	Eleştiriye Duyarlılık			
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	p
Yetiştirme	Kız	2.28	1.58	0.157	0.983	>0.05
	Erkek	2.00	1.65	-0.080	-0.895	>0.05
	Genel	2.14	1.61	0.056	0.499	>0.05
Kontrol	Kız	2.49	2.11	0.231	1.558	>0.05
	Erkek	1.85	1.66	0.267	1.975	>0.05
	Genel	2.14	1.87	0.284	2.903	<0.01 ^{xx}

4-Benlik Saygısı ile Depresif Duygulanım

Her iki grupta da benlik saygısı ile depresif duygulanım arasında ilişki saptanmıştır. Benlik saygısı azaldıkça depresif duygulanım artmaktadır (Tablo C-4).

TABLO C-4: Benlik Saygısının Depresif Duygulanım ile İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı	Depresif Duygulanım			
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	p
Yetiştirme	Kız	2.28	4.20	0.275	1.761	>0.05
	Erkek	2.00	3.30	0.163	1.016	>0.05
	Genel	2.14	3.75	0.239	2.170	<0.05 ^x
Kontrol	Kız	2.49	2.58	0.494	3.727	<0.001 ^{xxx}
	Erkek	1.85	2.36	0.659	6.253	<0.001 ^{xxx}
	Genel	2.14	2.46	0.575	6.895	<0.001 ^{xxx}

5-Benlik Saygısı İle Hayalperestlik

Benlik saygısı ile hayalperestlik arasında her iki grupta da ilişki saptanmıştır. Benlik saygısı azaldıkça hayalperestlik artmaktadır (Tablo C-5).

TABLO C-5: Benlik Saygısının Hayalperestlik İle İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı		Hayalperestlik		
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	p
Yetiştirme	Kız	2.28	1.85	0.251	1.596	>0.05
	Erkek	2.00	1.68	0.160	0.997	>0.05
	Genel	2.14	1.81	0.221	2.004	<0.05 ^x
Kontrol	Kız	2.49	2.11	0.372	2.627	<0.05 ^x
	Erkek	1.85	1.55	0.332	2.516	<0.05 ^x
	Genel	2.14	1.81	0.379	4.014	<0.001 ^{xxx}

6-Benlik Saygısı İle Psikosomatik Belirtiler

Her iki grupta da benlik saygısı ile psikosomatik belirtiler arasında önemli ilişki vardır. Benlik saygısı azaldıkça psikosomatik belirtiler artmaktadır (Tablo C-6).

TABLO C-6: Benlik Saygısının Psikosomatik Belirtilerle İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı		Psikosomatik Belirtiler		
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	p
Yetiştirme	Kız	2.28	4.65	0.400	2.687	$<0.05^x$
	Erkek	2.00	3.33	0.351	2.309	$<0.05^x$
	Genel	2.14	3.99	0.387	3.712	$<0.001^{xxx}$
Kontrol	Kız	2.49	4.13	0.303	2.085	$<0.05^x$
	Erkek	1.85	2.66	0.594	5.270	$<0.001^{xxx}$
	Genel	2.14	3.34	0.470	5.222	$<0.001^{xxx}$

7-Benlik Saygısı İle Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme

Her iki grupta da ilişki bulunamamıştır. Yalnız kontrol grubunda erkeklerde benlik saygısı ile kişiler arası ilişkilerde tehdit hissetme arasında ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı azaldıkça kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme artmaktadır (Tablo C-7).

TABLO C-7: Benlik Saygısının Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetme İle İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı		Kişilerarası İliş. Tehdit His.		
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	p
Yetiştirme	Kız	2.28	2.18	0.189	1.185	>0.05
	Erkek	2.00	2.05	0.042	0.258	>0.05
	Genel	2.14	2.11	1.128	1.143	>0.05
Kontrol	Kız	2.49	1.98	-1.019	-0.125	>0.05
	Erkek	1.85	1.77	0.281	2.088	$<0.05^x$
	Genel	2.14	1.87	0.152	1.506	>0.05

8-Benlik Saygısı İle Tartışmalara Katılabilme
Derecesi

Her iki grupta da benlik saygısı ile tartışmalara katılabilme derecesi arasında ilişki bulunamamıştır (Tablo C-8).

TABLO C-8: Benlik Saygısının Tartışmalara Katılabilme Derecesi İle İlişkisi

Araştırma Grupları	Cinsiyet	Benlik Saygısı Tartışmalara Kat. Der.				
		\bar{X}	\bar{X}	r	t	p
	Kız	2.28	0.73	-0.303	-1.959	>0.05
Yetiştirme	Erkek	2.00	0.80	-0.117	-0.724	>0.05
	Genel	2.14	0.76	-0.220	-1.988	>0.05
	Kız	2.49	0.76	-0.009	-0.061	>0.05
Kontrol	Erkek	1.85	0.98	-0.203	-1.480	>0.05
	Genel	2.14	0.88	-0.132	-1.302	>0.05

V-TARTIŞMA

Benlik saygısı ve diğer değişkenler yönünden yetiştirme yurdu ergenleri ile aile yanında yaşayan ergenler karşılaştırılmıştır. Ayrıca benlik saygısının diğer değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır.

Her iki grupta da benlik saygısı yönünden farklılık saptanmamıştır. İki grupta da benlik saygısı "orta düzey"dedir. Yetiştirme yurdu ergenlerinin aile yanında yaşayan ergenlerden daha düşük düzeyde benlik saygısına sahip olacağı düşüncesiyle yapılan bu araştırmada beklenen sonuç elde edilmemiştir. Bu sonucun nedenlerini şu şekilde tartışabiliriz: Birinci neden, yetiştirme yurdu ergenlerinin 12 yaşından sonra yetiştirme yurduna kabul edilmeleridir. Bu ergenler 0-12 yaşa kadar aile yanında yaşamakta, bu yaştan sonra gereksinim duyulduğu için yetiştirme yurduna verilmektedir. Bu araştırmadaki yetiştirme grubunun % 72'si aile yanından, diğerleri yuvadan gelmiştir. Bu çocuklar belli bir yaşa kadar ana-babalarıyla yaşamışlardır. 12 yaşına kadar çocukta ego ve süperego geliştiği için, bu iki yapı da benlik saygısının gelişiminde önemli iki etken olduğundan, bu yaşa kadar çocuk belirli düzeyde bir benlik saygısı ile kuruma gelmektedir. İkinci neden, ailelerin yetiştirme yurtlarına yatılı okul gibi algılamalarıdır. Çocuğunu yetiştirme yurduna veren aile, onun daha iyi koşullarda, tüm gereksinimlerinin kurum tarafından karşılan-

rak okutulacağı düşüncesine sahiptir. Bir başka neden, çocukların hayatta olan diğer aile üyeleri tarafından ziyaret edilmeleridir. Aile bağlarının kopmamış olması ve çocuğa sahip çıkılması kendine ve diğer insanlara karşı güven duygusunun gelişmesine neden olmaktadır. Araştırma yapılan ildeki çocuk bakımevi, kız ve erkek ; yetiştirme yurtları birbirlerine yakın mesafelerde oldukları için bu kurumda kardeşleri olanlar istedikleri zaman görüşebilmektedirler. Yapılan gözlemlere ve kurum yetkililerinden alınan bilgilere göre kardeşler birbirlerine sahip çıkmakta ve destek olmaktadır. Bu kurumlarda yaşayan çocuklardan bazıları ailenin önemli kararlarda fikir danıştığı kişilerdir. Örneğin tarlanın nasıl işletileceği konusunda gencin fikri sorulmaktadır. Bu şekilde ailede kararlara katılmak gencin sorumluluk duygusunun geliştirmektir. Kişinin kendisine güven duygusunun gelişiminde sorumluluk duygusu önemli bir etkidir. Ayrıca kurumda görevli kişilerin ve sosyal yardım derneklerinin etkinlikleri bu gençlerin toplumla ilişkisinin devam etmesine yardımcı olmaktadır. Konferanslar, tiyatro gösterileri, üniversiteli gençlerin ziyaret günleri bu etkinliklerden bazılarıdır.

Kontrol grubunun yetiştirme grubu ile aynı sosyal yapıya sahip olması da bu sonucu ortaya çıkaran diğer bir etkidir. Ülkemizde özellikle sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu kesimlerde çocukların temel gereksinimleri

bile tam olarak karşılanamamakta, çocuk sayısı çok olduğu için çocuk, ailesinden yeterli ilgi ve sevgiyi görememekte, ekonomik yetersizlikten dolayı geleceğe güvenle bakamamaktadır. Buna karşın yetiştirme yurdunda beslenme, giyim ve barınma gibi gereksinimler ailelerden daha iyi karşılanmaktadır. Bu etkenler benlik saygısının gelişiminde önemlidir. Maslow'a (aktaran Cansever, 1976) göre, insanın temel gereksinimleri beş gruba ayrılır. Altta en temel gereksinimler, en üstte insanın tüm potansiyelini geliştirmek gereksinimi vardır. Temelde yatan açlık, susuzluk gibi fizyolojik gereksinimler yeterince doyurulmazsa, bunun üstündeki güven duygusu, sevgi, kendine ve başkalarına saygı ve potansiyelini gerçekleştirme gereksinimi gelişmez. Yani sağlıklı insan ancak temel gereksinimlerini doyurduktan, güven duygusu kazandıktan sonra, başkalarını sevebilir, saygı besleyebilir ve daha ulu amaçlara yönebilir.

Bu araştırmanın sonucu benlik saygısının gelişiminde ana-baba ile birlikte yaşamının yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Önemli olan ana-babanın çocuğa benlik saygısının gelişimi için gerekli koşulları sağlayabilmesidir.

Her iki grubun benlik saygısının yüksek, orta ve düşük olarak dağılımına bakıldığında, gruplar arasında bir farkın olmadığı saptanmıştır. Her iki grupta da benlik saygısı açısından cinsler arasında fark saptanmamış-

tır. Bu sonuç Rosenberg (1965) ve Çuhadaroğlu'nun (1985) elde ettikleri bulgularla uyumludur.

Kendilik kavramının sürekliliği gruplar ve cinsler açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Benlik saygısının kendilik kavramının sürekliliği ile ilişkisine bakıldığında, kontrol grubunda ilişki saptanmış, yetiştirme grubunda saptanmamıştır. Kendilik kavramının sürekliliği yetiştirme grubunda tam yapılaşmamış olabilir.

Gruplar insanlara güvenme açısından incelendiğinde, her iki grupta da "orta düzey"de olduğu saptanmıştır. Gruplar ve cinsler arasında farklılık saptanmamıştır. Benlik saygısı ile insanlara güvenmenin ilişkisi incelendiğinde, her iki grupta da ilişki saptanmıştır. Benlik saygısı azaldıkça, insanlara güvenme azalmaktadır. Kaynaklarda verilen bilgiler göstermektedir ki, insanlara güven azlığı kişilerarası sorunlara yol açmaktadır.

Eleştiriye duyarlılık açısından gruplar arasında farklılık yoktur. Her iki grupta da "çok düzey"dedir. Eleştiriye duyarlılığın çok olması ergenlik döneminin genel bir özelliğidir. Kontrol kız grubunda yetiştirme kız grubuna göre eleştiriye duyarlılık daha fazladır. Ayrıca kontrol grubunda kızlarda eleştiriye duyarlılık erkeklere nazaran daha fazladır. Bu durum Çuhadaroğlu'nun (1985) elde ettiği sonuçla uyumludur. Eleştiriye duyarlılık ile benlik saygısının ilişkisine bakıldığında, kontrol grubunda ilişki saptanmıştır,

yetiştirme grubunda saptanmamıştır. Bu sonuç bu kategorinin güvenilirlik katsayısının düşük olmasından dolayı ortaya çıkmış olabilir.

Depresif duygulanım açısından gruplar arasında farklılık saptanmıştır. Depresif duygulanım yetiştirme grubunda "orta düzey"de, kontrol grubunda "az düzey"dedir. Aileden ayrı yaşamının etkisi depresif duygulanım-daki farklılıkla kendini göstermiştir. Yetiştirme grubunda kızların puanı daha yüksek olduğu için , erkeklerle anlamlı farklılık göstermektedir. Depresif duygulanım her iki grupta da benlik saygısı ile ilişki göstermiştir. Benlik saygısı azaldıkça depresif duygulanım artmaktadır. Depresyonda benlik saygısının azalması beklenen bir sonuçtur. Depresyonun her çeşidinde az veya çok benlik saygısı azalması vardır.

Hayalperestliğin her iki grupta da "orta düzey"de olduğu saptanmıştır. Kontrol grubunda kızların puanları erkeklere göre daha fazla bulunmuştur. Benlik saygısı ile hayalperestlik arasında her iki grupta da ilişki saptanmıştır. Benlik saygısı azaldıkça hayalperestlik artmaktadır.

Psikosomatik belirtiler açısından gruplar arasında farklılık yoktur. Her iki grupta da "orta düzey"dedir. Kızlarda psikosomatik belirtilerin erkeklere nazaran daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Çuhadaroğlu'nun (1985) elde ettiği sonuç bu bulguyu desteklemektedir. Benlik saygısı ile psikosomatik belirtiler her iki grupta da iliş-

ki göstermiştir. Benlik saygısı azaldıkça psikosomatik belirtiler artmaktadır. Azalan benlik saygısına karşı psikosomatik belirtilerde artma bir savunma şekli olarak yorumlanabilir.

Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve tartışmalara katılabilme derecesi gruplara ve cinslere göre farklılık göstermemiştir. Her iki kategorinin benlik saygısı ile ilişkisi saptanmamıştır. Bu iki kategorinin güvenilirlik katsayılarının düşük olması bu sonucun ortaya çıkmasına yol açabilir.

Sosyo-demografik özelliklerle benlik saygısının ilişkisine bakıldığında, annenin eğitim düzeyi ve mesleği, babanın hayatta olması ile benlik saygısı arasında ilişki bulunmuştur. Annenin okur-yazar olması, babanın hayatta olması benlik saygısının yükselmesine neden oluyor görünmektedir.

VI-SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya başlarken ortaya koyulan varsayımlar, araştırmadan elde edilen bulgulara göre değerlendirildiğinde, ortaya çıkan sonuçlar şunlardır:

Varsayım 1: Araştırma sonucunda yetiştirme grubu ile kontrol grubu arasında benlik saygısı yönünden farklılık saptanmamıştır. Bu varsayım doğrulanmamıştır.

Varsayım 2: Farklılık beklenen belirtiler arasından sadece depresif duygulanım yönünden iki grup arasında fark saptanmış, diğer belirtiler yönünden farklılık bulunamamıştır. Bu sonuç varsayımı kısmen doğrulamaktadır.

Varsayım 3: Psikosomatik belirtiler her iki grupta da kızlarda daha yüksek olduğu için cinslerarası farklılık göstermiştir. Bu varsayım doğrulanmıştır.

Bu araştırmanın yalnız Eskişehir yetiştirme yurdunda yapılması varsayımların kısmen doğrulanmasındaki etkenlerden biridir. Araştırma farklı şehirlerde çok sayıda yetiştirme yurdunda yapılsaydı, şüphesiz sonuç farklı olabilirdi. Buna rağmen bu sonucu sevindirici olarak yorumlayabiliriz. Çünkü bu araştırma yetiştirme yurtlarını temsil eden bir grup üzerinde yapılmıştır. Bu sonucun ortaya çıkması da yetiştirme yurtlarında gençlerin durumunun toplumun acıma duygularını uyaran düzeyde olmadığını göstermektedir. Şimdiye kadar yetiştirme yurtlarında yapılan araştırmalarda, genellikle

yetiştirme yurtlarında yaşayan gençlerin aleyhine sonuçlar bulunmuştur. Bu araştırmanın sonucu ise, yetiştirme yurtlarındaki gençlerin toplumsallaşması için düzenleme çalışmalarının amacına yaklaştığını göstermektedir. Cılga'ya (1984) göre "Yetiştirme yurdu kim-sesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara ve gençlere aile yapısı içinde sağlanamayan toplumsal refah hizmetlerini düzenler."

Bu araştırmada ortaya çıkan diğer bir sonuç da, yetiştirme yurtlarındaki gençlerin aile bağlarının devam ettiği ölçüde, gencin ruh sağlığının korunduğudur. Kaya'nın (1982) 50.yıl yetiştirme yurdunda yaptığı bir araştırmada, fobik reaksiyonlar ve çalma davranışının kontrol grubuna nazaran yetiştirme grubunda daha yoğun olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yurttaki kalan çocukların hiç kimse tarafından ziyaret edilmediği, azınlıkta kalan birkaç kişinin ziyaretçisi olduğu, ancak bu kişilerin de yeterli sevgiyi göstermekten yoksun kişiler olduğu belirtilmiştir. Cılga (1984) yetiştirme yurtlarında toplumsallaşma konusunda aile bağlarının önemi şöyle özetlemiştir. "Ailede yetişen gençler ile, yurttaki yetişen gençler arasındaki yetiştirme farklarının giderilebilmesi için aile ile ilişkilerinin geliştirilmesi gerekli görülmektedir. Yetiştirme yurtlarındaki aile ortamına yönelik düzenlemeler yanında, varsa gençlerin aile yakınlarıyla bağlarının kurulma-

sı da gençlerin toplumsallaşma olanakları açısından gerekli olmaktadır."

Bu araştırmada dikkati çeken diğer bir bulgu da tüm ergenlerde benlik saygısının "orta düzey"de olmasıdır. Ülkemizde yapılan diğer araştırmalarda da ergenlerde benlik saygısı "orta düzey"de bulunmuştur. Çuhadaroğlu (1985) (1986) ve Özkan'ın (1987) yaptıkları araştırmalarda aynı sonucu elde etmişlerdir. Rosenberg (1965) ergenlerde yaptığı çalışmada ortalama benlik saygısını "yüksek"bulmuştur. Toplumumuzda ergenlerin benlik saygılarının "orta düzey"de olması ana-baba tutumları ve geleneksel toplumsal yapımızla açıklanabilir. Kağıtçıbaşı (1980) "çocuğun değeri" adlı araştırmasında,yaygın olarak çocuğun küçükken maddi yarar sağlayıcı, aile adını devam ettirici ve yaşlılıkta güven sağlayıcı, kısaca faydacı değerinin ön plana çıktığını, çocuğun aileye yarar oranında değerli olduğunu bulmuştur. Ayrıca ana-babaların yaygın eğilimi, çocuğun bağımsız, kendi kendini yönetebilecek bir kişi olmasını engelleyecek yöndedir. Öztürk (1969) Anadolu toplumunda boyun eğiciliğin, uysallığın, canlılık, merak, konuşma ve insiyatifin cezalandırıldığını öne sürmüştür. Onur (1984) yaptığı bir araştırmada demokratik tutumlu ana-babaların çocuklarının, baskıcı tutumlu ana-babaların çocuklarından daha yüksek benlik saygısına sahip olduğunu bulmuştur.

Ana-babanın çocuğa bakış açısı, benlik saygısı gelişimindeki önemli etkenlerden biridir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, çocuğa faydacı değerden çok, psikolojik değerin verilmesi benlik saygısının yükselmesine neden olmaktadır. Çocuğun demokratik bir tutumla sevilen, paylaşılan aile içinde hak ve özgürlükleri olan, benimsenen bir kişi olarak algılanması da benlik saygısının yükselmesine neden olmaktadır. Bu durumda toplumdaki kaynaklanan ailede ve okulda baskıcı eğitim sisteminin köklü bir değişikliğe gereksinimi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yetiştirme yurtlarındaki gençlere halkın el uzatması kurban bağışığı şeklinde olmaktadır. Bu tür bağışıklar yerine gencin sorunlarına yönelik yardımlar yapılabilir. Bu kurumlarda yaşayan gençleri yapılan kurban bağışıklarından çok, bir ziyaretçisinin gelmesi ve onunla ilgilenmesi sevindiricidir. Bu ilişki sayesinde genç, toplumla ilişkisinin devam ettiğini düşünebilmektedir.

Benlik saygısı ülkemizde son yıllarda ele alınmış bir alandır. Bu alanda başka araştırmalar yapılabilir. Örneğin; benlik saygısına sosyo-ekonomik düzeyin etkisi ve ana-baba tutumlarının benlik saygısına etkisi geniş kapsamlı olarak araştırılabilir.

Uzunlamasına incelemeler araştırılan özelliğin daha iyi değerlendirilmesine neden olur. Bu yüzden bu alanda da uzunlamasına araştırmalar yapmakla daha sağlıklı sonuçlar elde edilir.

Benlik saygısı kişinin yaşamında bir takım etkenlerden etkilenen, dinamik olarak sürekli değişen bir özellik ise, yetiştirme yurdu deneyiminin daha ileri yaşlarda kişinin karşılaşacağı yeni örgütlenme, başa çıkma durumlarında nasıl etkili olduğu da izlenmelidir. Örneğin; yetiştirme yurdu döneminde herhangi bir ruh sağlığı sorunu göstermeyen bir ergen, yetişkinlik döneminde evlilik, sorumluluk, anne-baba olmak gibi sorunlarla karşılaştığında, bunlarla başa çıkma becerilerinde eksiklikler gösterebilir. Bu tür uzun süreli etkileri ancak ayrıntılı ve uzunluğuna yürütülen çalışmalarla ortaya çıkarabiliriz. İnsanın kişiliği değişik etkenlerin ve geçmişinden getirdiği çeşitli duygu ve alışkanlıkların sürekli etkileşimi ile belirlenir. Bu dinamik etkileşimlerde kişinin karşısına çıkabilecek sorunlara yaklaşım biçimine katkıda bulunan etkenler arasında benlik saygısı önemli bir yer tutabilir. Bu yüzden ruh sağlığı ile benlik saygısı arasındaki ilişkileri sadece belirli bir anda saptamakla yetinmeyip, çeşitli yaş dönemlerinde aralarındaki devamlılıklar yönünden de ele almak gereklidir. Böyle bir araştırma yöntemi benlik saygısı ile ruh sağlığı, depresyon ve çeşitli kişilik çizgileri arasındaki ilişkileri spekülasyon düzeyinde değil, somut bulgularla ele almamızı kolaylaştırabilir.

ÖZET

Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin benlik saygısını incelemek amacıyla 14-18 yaş grubu arasındaki iki grup ergene (yetiştirme yurdu ve aile yanında yaşayan) Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Benlik saygısının gruplara ve cinslere göre dağılımı incelenmiştir. Ayrıca benlik saygısının kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi ile ilişkisi araştırılmıştır.

Araştırma sonunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, benlik saygısının yetiştirme grubu ile aile yanında yaşayan grupta farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Depresif duygulanımın yetiştirme grubunda kontrol grubuna oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca psikosomatik belirtiler erkeklerle oranla kızlarda daha yüksek bulunmuştur. Benlik saygısının depresif duygulanım, psikosomatik belirtiler ve insanlara güvenme gibi değişkenlerle ilişkili olduğu saptanmıştır.

SUMMARY

In this study, Rosenberg Self-Esteem Scale has been applied to two separate groups of adolescents who were between 14 and 18 years of age in order to examine self-esteem of adolescents who live in training-institute. One of these groups lives with their family, the other one lives in a training-institute. Variations in self-esteem depends on group features and sex were examined. Also, relations between self-esteem and the stability of self-concept, faith in people, sensitivity to criticism, depressive mood, daydreaming, psychosomatic symptoms, interpersonal threat, participation in discussions.

As a conclusion, we found that there were not any significant difference between the self-esteem scores of the two groups. But depression scores were found higher in second group who lives in training-institute. Also, psychosomatic symptoms were found more commonly among girls. Finally we elicited that there are obvious relationships between self-esteem and depressive mood, psychosomatic symptoms, faith in people.

KAYNAKÇA

- Bachman, J.G., and O'Malley, P.M.: (1986) Self-concepts, self-esteem and educational experiences: The frog pond revisited (again). *Journal of Personality and Social Psychology*. 50: 35-46.
- Brissett, D.: (1972) Toward a clarification of self-esteem. *Psychiatry*. 35:255-263.
- Blum, G.S.: (1987) Duygusal ve dürtüsel gelişim. *Ergenlik Psikolojisi*, (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd.Şti., Ankara, s:171-188.
- Cansever, G., (1976). İçindeki Ben, Boğaziçi Ün.Yay İstanbul.
- Calhoun, G. and Sethi,R; (1986) The self-esteem of pupils from India, the Ünitied States and the Philippines. *The Journal of Psychology*. 121:199-202.
- Chrzanowski, G., (1981) The genesis and nature of self-esteem. *American Journal of Psychotherapy*. 35: 38-46.
- Cılga, İ., (1984) Yetiştirme yurtlarında toplumsallaşma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, 2: 83-113.
- Çuhadaroğlu, F.: (1985) Gençlerde benlik saygısı ile ilgili bir araştırma. XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Mersin.
- _____ (1986) Adolesanlarda benlik saygısı. Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Fenichel, O.,(1945) Nevrozların Psikanalitik Teorisi (Çev.S.Tuncer),Ege Ün. Matbaası, İzmir, 1974.

- Fleming, J.,S., and Watts, W.A; (1980).The Dimensionality of self-esteem: Some result for a college sample. *Journal of Personality and Social Psychology*. 39:921-929.
- Fleming, J.,S. and Courtney,B.E; (1984).The Dimensionality of self-esteem:II.Hierarchical facet model for revised measurement scales. *Journal of Personality and Social Psychology*. 46: 404-421.
- Flippo, J.R., and Lewinson, P.M, (1971).Effects of failure on the self-esteem of depressed and nondepressed subjects. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 36: 151.
- French, A.P.; (1985) Parenthood. *Comprehensive Textbook of Psychiatry içinde*. (ed.) H.İ.Kaplan and B.J. Sadock, Willims and Wilkins. s:1832-1836.
- Garrison, K.C., Garrison, K.C.JR; (1975).*Psychology of Adolescence*. Prentice-Hail İnc., altıncı baskı s:145-146.
- _____ (1987).Benlik Gelişimi. *Ergenlik Psikolojisi*. (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Ankara, s:305-336.
- Geist, C.R.; (1982).Social avoidance and distress as a predictor of perceived locus of control and level of self-esteem. *Journal of Clinical Psychology*, 38: 611-613.
- Golin, S., (1977).Effects of self-esteem manipulation on arousal and Reactions to sad models in depressed and nondepressed collegs students. *Journal of Abnormal Psychology*, 86: 435-439.
- Hebeisen, A.A.N., (1976).A multidimensional construct of self-esteem. *Journal of Educational Psycholgy*. 68: 559-565.

- Hurlock, E., (1987). Ergenlik beden gelişimi. Ergenlik Psikolojisi. (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık. Ltd.Şti. Ankara, s:105-139.
- Jones, S., (1973). Self and interpersonal evaluations: Esteem theories versus consistency theories. Psychological Bulletin, 79: 185-199.
- Kahle, L.R., (1980). Low adolescent self-esteem leads to multiple interpersonal problems. Journal of Personality and Social Psychology. 39: 496-502.
- Kawash, G.F., (1982). A structural analysis of self-esteem from preadolescence through young adulthood: Anxiety and extraversion as agents in the development of self-esteem. Journal of Clinical Psychology. 38:301-310.
- Kaya, A., (1982). 50 yıl yetiştirme yurdu 16-18 yaş arası erkek çocukların uyum sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Ün. Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç., (1980). Türkiye'de çocuğun değeri, gelişme ortamı ve alınması gereken önlemler. Psikolojisi Dergisi. 1: 26-31.
- Koptagel-İlal, G., (1984). Tıpsal Psikoloji. Fatih Gençlik Vakfı Matbaası İşletmesi, 2.baskı.
- Miller, T.W., (1976). The effects of core facilitative conditions in mother on adolescent self-esteem. The journal of Social Psychology. 100: 147-148.
- _____ (1976). Paternal absence and its effect on adolescent self-esteem. Social Psychiatry. 100: 293-295.
- Morrison, T.L., (1973). Self-esteem and self-estimates of academic performance. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 41: 412-415.

- Muus, R.E., (1987). Ergenlik psikolojisinde akımlar Ergenlik Psikolojisi. (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık. Ltd. Şti. Ankara.s:13-24
- _____ (1987). Ergenlik kimlik bunalımı. Ergenlik Psikolojisi. (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş kitapçılık, Ltd. Şti. , Ankara.s:199-208.
- O'Malley, P.M., and Bachman, J.G., (1983). Self-esteem: Change and stability between ages 13 and 23. Developmental Psychology. 19: 257-268.
- Onur, E.P., (1984). Çocuklarda özgüven ve ön koşulları 3.Ulusal Psikoloji Kongresi, Bilimsel Çalışmaları, İstanbul.
- Origlia, D. ve Ouillon, H., (1987). Toplumda, okulda ve ailede ergen. Ergenlik Psikolojisi. (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık. Ltd. Şti. Ankara, s:247-264.
- Öner, U., (1987). Benlik gelişimine ilişkin kuramlar. Ergenlik Psikolojisi. (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık. Ltd. Şti. Ankara, s:67-86.
- Öztürk, O., (1969). Anadolu toplumunda özerklik ve girişim duygularınının kısıtlanması. 5.Milli-Nöro-Psikiyatri Kongresi.
- _____ (1985). Psikanaliz ve Psikoterapi. Sevinç Matbaası, Ankara.
- Özkan, İ., (1987) Gençlerde akademik başarı ile benlik saygısı arasındaki ilişki. XXIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, İstanbul.
- Powers, S. and Sanchez, V.V., (1982). Correlates of self-esteem of Mexican American adolescents, Psychological Reports. 51: 771-774.

- Rosenberg, M., (1965). Society and the Adolescent Self-Image. Princeton University Press, Princeton.
- Savin-Williams, R.C., and Jaquish, G.A., (1981) The assessment of adolescent self-esteem: A comparison of methods. Journal of Personality. 49:324-335.
- Seber, G., (1984). Ergenlięe özgü sorunlar üzerinde bir araştırma. Anadolu Tıp Dergisi. 6: 73-90.
- Shrauger, S.J. and Rosenberg, S.E., (1970). Self-esteem and the effects of success and failure feedback on performance. Journal of Personality, 38:404-417.
- Ünlüoğlu, G., (1987). Ergenlięin psikopatolojisi. Ergenlik Psikolojisi. (Derleyen) B.Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ltd.Şti. Ankara, s:209-230.
- Uluğtekin, S., (1985). Hükümlü çocukların benlik tasarımlarıyla yeniden toplumsallaşmaya yatkınlıkları arasındaki ilişkiler. XXI.Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, Mersin
- Weiner, M.F., (1985). Other psychodynamic schools. Comprehensive Textbook of Psychiatry içinde. (Ed.) H.I.Kaplan and Sadock. Williams and Wilkins, s:451-458.
- Yörükoğlu, A., (1985). Gençlik Çağı. Tisa Matbaası, Ankara.
- Zautra, A.J., Guenther, R.T. and Chartier, G.M., (1985). Attributions for real and hypothetical events: Their relation to self-esteem and depression Journal of Abnormal Psychology, 94: 530-540.

EK I

ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

(Her soruda puan alacak yanıtlar işaretlenmiştir)

D-1: Benlik Saygısı Ölçeği

(Yüksek puan düşük benlik saygısına işaret eder)

Madde I:

- 1) Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - * c) Yanlış
 - * d) Çok yanlış
- 2) Bazı olumlu özelliklerim olduğumu düşünüyorum.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - * c) Yanlış
 - * d) Çok yanlış
- 3) Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
 - * a) Çok doğru
 - * b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış

Madde II:

- 1) Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar birşeyler yapabilirim.
 - a) Çok doğru
 - b) Doğru
 - * c) Yanlış
 - * d) Çok yanlış
- 2) Kendimde gurur duyacak fazla birşey bulamıyorum.
 - * a) Çok doğru
 - * b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış

Madde III:

Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- * c) Yanlış
- * d) Çok yanlış

Madde IV:

Genel olarak kendimden memnunum.

- a) Çok doğru
- b) Doğru
- * c) Yanlış
- * d) Çok yanlış

Madde V:

Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

- * a) Çok doğru
- * b) Doğru
- c) Yanlış
- d) Çok yanlış

Madde VI:

- 1) Bazan kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.
 - * a) Çok doğru
 - * b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış
- 2) Bazan kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.
 - * a) Çok doğru
 - * b) Doğru
 - c) Yanlış
 - d) Çok yanlış

D-2: Kendilik Kavramının Sürekliliği

(Yüksek puan sürekliliğin az oluşuna işaret eder)

- 1) Kendiniz hakkındaki düşünceleriniz değişkenlik gösterir mi, yoksa her zaman aynı mıdır?
 - * a) Çok değişir
 - b) Zaman zaman değişir
 - c) Çok az değişir
 - d) Hiç değişmez
- 2) Hiç kendiniz hakkında bir gün bir görüşe, başka bir gün daha farklı bir görüşe sahip olduğunuzu farketmişiniz olur mu?
 - * a) Evet, sık sık olur
 - b) Evet, bazan olur
 - c) Evet, nadiren olur
 - d) Hayır hiç olmaz
- 3) Kendim hakkındaki görüşlerimin çok çabuk değiştiğini farkettim.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 4) Kendim hakkında bazı günler olumlu, bazı günlerse olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 5) Şu günlerde kendim hakkındaki görüşlerimi hiçbir şeyin değiştiremeyeceğini düşünüyorum.
 - a) Doğru
 - * b) Yanlış

D-3: İnsanlara Güven Duyma

(Yüksek puan güven azlığına işaret eder)

- 1) Başınıza gerçekten birşey geldiğinde kimse sizin durumunuzla pek ilgilenmeyecektir.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 2) İnsan doğasında yardımlaşma gerçekten vardır.
 - a) Doğru
 - * b) Yanlış
- 3) Bazı kişiler insanların büyük çoğunluğunun güvenilebilir olduğunu, bazıları ise insanlarla ilişkilerde çok güvenilemeyeceğini söylerler. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?
 - a) İnsanların çoğuna güvenilebilir
 - * b) İnsanlarla ilişkilerde çok güvenilemez
- 4) Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacaklardır.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 5) İnsanlar daha çok başkalarına yardım etmeye mi, yoksa kendi çıkarlarını düşünmeye mi eğilimlidirler?
 - a) Başkalarına yardım etmeye
 - * b) Kendi çıkarlarını düşünmeye

D-4: Eleştiriye Duyarlılık

(Yüksek puan fazla duyarlılığa işaret eder)

- 1) Eleştiriye karşı ne kadar hassassınızdır?
 - * a) Çok fazla hassas
 - b) Oldukça hassas
 - c) Az hassas
 - d) Hassas değil
- 2) Eleştiri ya da azarlama beni çok fazla incitir.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 3) Yanlış yaptığınız birşey için biri size güldüğünde veya suçladığında ne kadar rahatsız olursunuz?
 - * a) Çok fazla rahatsız olurum
 - * b) Oldukça rahatsız olurum
 - c) Rahatsız olmam

D-5: Depresif Duygulanım

(Yüksek puan depresyon fazlalığına işaret eder)

- 1) Genelde ne kadar mutlusunuzdur?
 - a) Çok mutlu
 - b) Mutlu
 - * c) Pek mutlu değil
 - * d) Çok mutsuz
- 2) Genelde oldukça mutlu bir kişi olduğumu düşünüyorum.
 - a) Doğru
 - * b) Yanlış
- 3) Genel olarak kendinizi neşeli bir ruh hali içinde mi, yoksa neşesiz bir ruh hali içinde mi hissedersiniz?
 - a) Çok neşeli ruh halinde
 - b) Oldukça neşeli ruh halinde
 - * c) Ne neşeli ne de neşesiz ruh halinde
 - * d) Oldukça neşesiz ruh halinde
- 4) Hayattan çok zevk alıyorum.
 - a) Doğru
 - * b) Yanlış
- 5) Ben de mutlu gördüğüm diğer kişiler kadar mutlu olabilmeyi isterdim.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 6) Kendinizi kederli ve karamsar hissettiğiniz olur mu?
 - * a) Çok sık
 - * b) Sık
 - * c) Arasına
 - d) Nadiren
 - e) Hiçbir zaman

D-6: Hayalperestlik

(Yüksek puan hayalperestliğin fazlalığını gösterir)

- 1) Çoğu zaman başka bir şey yapmaktansa oturup hayal kurmayı tercih ediyorum.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 2) Bana hayalperest denilebilir.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış
- 3) Zamanın büyük kısmını hayal kurmakla geçiririm.
 - * a) Doğru
 - b) Yanlış

4) Gelecekte nasıl bir insan olacağınız konusunda hayal kurar mısınız?

- * a) Çok sık
- * b) Bazan
- c) Nadiren veya hiçbir zaman

D-7: Psikosomatik Belirtiler

(Yüksek puan belirti fazlalığına işaret eder)

- 1) Hiç uykuya dalma ya da uykunun sürekliliği açısından sorunuz olur mu?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 2) Hiç ellerinizin sizi rahatsız edecek kadar titrediği olur mu?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 3) Hiç sizi rahatsız edecek kadar sinirliliğiniz olur mu?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 4) Hiç sizi rahatsız edecek kadar çarpıntı hissettiğiniz olur mu?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 5) Hiç sizi rahatsız edecek kadar başınızın içende basınç hissettiğiniz olur mu?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 6) Şu sıralarda hiç tırnak yiyor musunuz?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 7) Egzersiz veya çalışma zamanları dışında hiç siz rahatsız edecek kadar nefes darlığı hissettiğiniz olur mu?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 8) Hiç sizi rahatsız edecek kadar ellerinizde terleme olur mu?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman
- 9) Hiç rahatsız edici baş ağrıları çeker misiniz?
 - * a) Sık sık
 - * b) Bazan
 - c) Nadiren
 - d) Hiçbir zaman

10) Hiç rahatsız edici kabuslar görür müsünüz?

- * a) Sık sık
- * b) Bazan
- c) Nadiren
- d) Hiçbir zaman

D-8: Kişiler Arası İlişkilerde Tehdit Hissetme
(Yüksek puan fazla tehdit hissetmeye işaret eder)

1) Ulusal veya uluslar arası önemi olan bir konuda görüşünüzü belirttiğinizde biri size gülerse ne hissedersiniz?

- * a) Çok incinirim ve rahatsız olurum
- * b) Biraz incinirim ve rahatsız olurum
- c) Beni pek fazla etkilemez

2) Ulusal veya uluslar arası sorunlar tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakacak birşey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

- * a) Doğru
- b) Yanlış

3) Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak birşey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

- * a) Doğru
- b) Yanlış

D-9: Tartışmalara Katılabilme Derecesi
(Yüksek puan tartışmalara katılmanın fazlalığına işaret eder)

1) Uluslararası konuları tartışır mısınız?

- * a) Pek çok
- * b) Oldukça
- c) Çok az
- d) Hiçbir zaman

2) Arkadaşlarınızla birlikte uluslararası konuları tartıştığınız zaman tutumunuz nasıl olur?

- a) Sadece dinlerim
- b) Arada bir görüş belirtirim
- * c) Konuşmaya eşit oranda katılırım
- * d) Diğerlerini ikna etmeye çalışırım

D-10: Ana-Baba İlgisi
(Yüksek puan ilgi azlığına işaret eder)

1) Siz 10-11 yaşlarınızdayken anneniz arkadaşlarınızı tanır mıydı?

- a) Hepsini tanırdı
- b) Çoğunu tanırdı
- * c) Bazılarını tanırdı
- * d) Hemen hemen hiçbirini tanımazdı

2) Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?

- a) Hepsini tanırdı
- b) Çoğunu tanırdı
- * c) Bazılarını tanırdı
- * d) Hemen hemen hiçbirini tanımazdı

3) 5-6. sınıflardayken karneniz iyi olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.

- * a) Doğru
- b) Yanlış

4) 5-6. sınıflardayken karneniz iyi olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.

- * a) Doğru
- b) Yanlış

- 5) 5-6. sınıflardayken karneniz kötü olduğunda anneniz çoğu zaman ilgilenmezdi.
 ✖ a) Doğru
 b) Yanlış
- 6) 5-6. sınıflardayken karneniz kötü olduğunda babanız çoğu zaman ilgilenmezdi.
 ✖ a) Doğru
 b) Yanlış
- 7) Sizce diğer aile bireyleri sizin söylediğiniz şeylerle ne kadar ilgilenirler?
 a) Çok ilgilenirler
 b) Oldukça ilgilenirler
 ✖ c) İlgilenmezler

D-11: Babayla İlişki

(Yüksek puan babayla ilişkinin fazlalığına işaret eder)

- 1) Büyümekte olduğunuz dönemde babanızın en çok tuttuğu çocuğu kimdi?
 ✖ a) Ben
 b) Ağabeyim
 c) Ablam
 d) Erkek kardeşim
 e) Kız kardeşim
 f) Bildiğim kadarıyla en çok tuttuğu birisi yoktu
 g) Değişik zamanlarda değişik çocuklar
- 2) Bu dönemde babanız arkadaşlarınızı tanır mıydı?
 ✖ a) Hepsini tanırdı
 ✖ b) Çoğunu tanırdı
 c) Bazılarını tanırdı
 d) Hiçbirini tanımadı
- 3) Anne ve babanızın hangisiyle daha rahat konuşabiliyorsunuz?
 ✖ a) Babamla çok daha fazla
 ✖ b) Babamla biraz daha fazla
 ✖ c) Her ikisiyle eşit oranda
 d) Annemle biraz daha fazla
 e) Annemle çok daha fazla
- 4) Anne ve babanızdan hangisi sizi daha çok över?
 ✖ a) Babam çok daha fazla
 ✖ b) Babam biraz daha fazla
 ✖ c) Her ikisi eşit oranda
 d) Annem biraz daha fazla
 e) Annem çok daha fazla
- 5) Anne ve babanızdan hangisi size daha çok şefkat gösterir?
 ✖ a) Babam çok daha fazla
 ✖ b) Babam biraz daha fazla
 ✖ c) Her ikisi eşit oranda
 d) Annem biraz daha fazla
 e) Annem çok daha fazla
- 6) Anne ve babanız anlaşamadıkları zaman siz genellikle hangisinden yana olursunuz?
 ✖ a) Çok daha fazla olarak babadan yana
 ✖ b) Biraz daha fazla olarak babadan yana
 ✖ c) Eşit oranda her ikisinden yana
 d) Biraz daha fazla olarak anneden yana
 e) Çok daha fazla olarak anneden yana

D-12: Psikik İzolasyon

(Yüksek puan psikik izolasyonun fazlalığına işaret eder)

- 1) Yalnız bir insan olmaya eğilimli misinizdir?
 - * a) Evet
 - b) Hayır
- 2) İnsanların çoğu sizin nasıl bir kişi olduğunuzu bilirler mi, yoksa çoğunun sizi gerçekten tanımadıklarını mı düşünürsünüz?
 - a) Çoğu benim nasıl biri olduğumu bilir
 - * b) Çoğu beni gerçekten tanımaz

EK:II

KİŞİSEL BİLGİ ALMA FORMU

1-Yaş

2-Cinsiyet a-Kız b-Erkek

3-Baba a-Sağ b-Ölmüş

4-Babanın mesleği

5-Babanın eğitimi

6-Anne a-Sağ b-Ölmüş

7-Annenin mesleği

8-Annenin eğitimi

9-Kardeş sayısı

10-Ailesi a-Ziyaret ediyor b-Ziyaret etmiyor

11-Çocukluğunu geçirdiği yer

a-Yuvada b-Ailesinin yanında